

A
MAGYAR
KODÁLY TÁRSASÁG
HÍREI

SZERKESZTI:
MÁRKUSNÉ NATTER-NÁD KLÁRA

XXXIV. évfolyam – 2013/2
június

TARTALOM

Költészet és zene – 100 éve született Weöres Sándor – <i>dr. Szabó Szabolcs</i>	4
A Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola 25 éves jubileuma – <i>Szőnyi Erzsébet</i>	8
Bárdos Szimpózium 2013 – <i>Márkusné Natter-Nád Klára</i>	11
Hic haec hoc, Kodály Zoltán megszövegesített énekgyakorlatai – <i>Ferencziné Ács Ildikó</i>	16
Kodály genfi zsolttárai – <i>Arany János</i>	25
Emlékezés Kodály Zoltánra, március 6-án – <i>Márkusné Natter-Nád Klára</i>	32
Kettős születésnap megemlékezés – <i>Nagy Márta</i>	36
XII. Regionális Szolfézsverseny Törökbálinton – <i>Igó Lenke</i>	38
Születésnap koncert Nyíregyházán – <i>dr. Joób Árpád</i>	39
100 éve született Dávid Gyula – Emlékezete Visegrádon – <i>Ittész Mihály</i>	41
Megemlékezés az Óbudai Társaskörben – <i>M. N-N Klára</i>	44
II. Szinkópa Vegyeskari Találkozó – <i>Márkusné Natter-Nád Klára</i>	45
A Találkozó Zárókoncertje – <i>Hartyányi Judit</i>	48
Vajda Cecília emlékezete – <i>Somorjai Paula</i>	49
Jótekonysági koncert Angliában – A Forrai Katalin-díj átadásra – <i>Dietrich Helga</i>	51
KÖNYVISMERTETÉS	
<i>Szalay Zoltán</i> – Tari Lujza: Bartók Béla hangszeres magyar népzene	53
<i>Domokos Mária</i> – Ág Tibor: Zendülj torok frissen nótára	59

A címodalt Borsos Miklós alkotásával Szántó Tibor tervezte
A kiadványt Dobó Nándor tervezte
Kiadja a Magyar Kodály Társaság
Felelős kiadó: a Magyar Kodály Társaság elnöke
Adószámunk: 19040437-1-42
ISSN 0230-3639
Nyomda: László és Társa Bt.
Felelős vezető: László András

Kiadványunk támogatói

PRO RENOVANDA CULTURA HUNGARIAE

nka
Nemzeti Kulturális Alap

PRO
CULTURA

Fotó Bercsek Péter: Műalkotások a Margitszigeten

Kodály Zoltán

Pátzay Pál alkotása

bronz mellszobor, felállítva 1969-ben
a Margitszigeti Művészsétányon

Költészet és zene

100 éve született Weöres Sándor

Kezdetnek szeretném idézni **Kodály Zoltán** vallomását:

„Olyan kevesen vagyunk,
hogy a műveletlenség luxusát
nem engedhetjük meg magunknak.”

Talán nem is folytathatnánk mással, mint a híres verssel:

Weöres Sándor: Kodály Zoltán

Örvendj, Pannonia, szökkenj virágba:
ezentúl én vagyok a te mosolygó lelked,
én állok kicsinyeid ágya mellett,
lépteiket az én dalom fogadja
és csalogatja folyton magasabbra
mint a sziklán vérnyom a vadászt. Ki engem
hallgat már bölcsőjében és tovább:
szándéka ellen is színig telik
szándékommal, s nem ad okot haragra.
Itt minden szívet én vettem magamra,
kezem között melengetem, és rátapad
nem-földi asszonyillat bélyege.
Itt minden lépést én vettem magamra,
alája gördül vérem szőnyege.
Árát megadtam. Örvendj, szökj virágba:
a kóbor széltől elragadtalak,
hogy tiszta száלבól szőjsem a jövődet.
Sorsod vagyok, és sorsod az enyém.

Emlékezzünk Kodály 70. születésnapjára (1952) írt „alaplímre”.

Weöres Sándor: Köszöntő gyermekhangra

Csodát regélek, íme halljátok:
a síkság helyén hegycsúcs néz rátok,
a magyar rónán kék hegycsúcs kelt fel,
ormán hajnal jár csillagsereggel.

A róna ezer éneke hangzik:
a hegy-párkányon zúgva visszhangzik;
ezernyi szép dal mind szélbe-szállna,
ha nem zúgatná nagy kő-palástja.

A hegytetőn, hol sas szárnya lendül,
a kristály jég mint orgona zendül,
a széles éggel összeforr kékje,
a csendnek van csak ily nagy zenéje.

Kodály Zoltánunk most 70 éves,
dalok mestere, sokáig élhess,
hisz egy hegyorom, hetvennel vállán,
oly ifjú mint egy arany királylány.

Minden egyes sorára „ráénekelhetjük”
a **Psalmus hungaricus** dallamát!

Weöres Sándor az *a költő*, aki *az egész világ* művészetének értékeit jól látta.

Weöres Sándor az *a költő*, aki *a hazai értékeket is* megbecsülte (Pilinszky János híres négysorosáról ezt írta: „gyönyörű vers” – „remek kis négysoros”:

(„Alvó szegek a jéghideg homokban. /
Plakátmagányban ázó éjjelek. /
Égve hagyta a folyosón a villanyt, /
Ma ontják véremet.”).

Ekkor még talán nem is sejtí, hogy nem-sokára ő is ír maradandó értékű, „remek kis négysorosokat”...

Weöres Sándor az *a költő*, akit több város is művészenek tart:

- így például a **főváros**, mert a Nyugat első nagy generációjának tagjaival, főként Kosztolányival, Babitscsal itt került kapcsolatba;
- vagy **Pécs**, hiszen egyetemi tanulmányait itt is végezte; Pécssett kötött barátságot Csorba Győző költővel vagy Fülep Lajos zengővárkonyi református lelkésszel és művészettörténésszel; Pécssett lett könyvtárigazgató...
- vagy **Székesfehérvár**, ahol múzeumi tisztviselőként dolgozott; illetve a helyi Vörösmarty Társaság tagja lett. Ma az ő nevét viseli az Országos Gyermekszínjátászó Találkozó, amelynek Fejér megyei bemutatóit itt, Székesfehérváron tartják.

A „KÖLTÉSNET ÉS ZENE” témaköröm kapcsán *szükítenem* kellett a mondanivalómat, hogy a kb. 45 perc rendelkezésemre álló időben eleget tehessek a felkérésnek, amelyet ezúton is köszönök...

Éppen ezért a mai témám: **a megzenésített Weöres-versek**; illetve ezen belül is: a **kóruszene**.

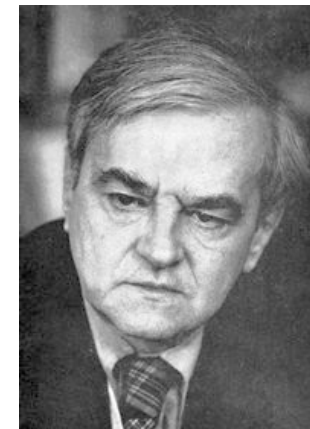
A kórusokra írt Weöres Sándor-költevények remekeiről szeretnék beszélni.

Nagyon sokáig **Petőfi Sándor** verseit zenésítették meg a legtöbben, ám „elkövetkezett” a XX. század, és a **70-es** évek „nagy négyese”: Illyés Gyula, Nagy László, Pilinszky János és Weöres Sándor.

Innen számítva Weöres Sándor a legtöbbit „megzenésített költő”.

Ma már jól látjuk: az **óvodás** kortól kezdve „el lehet varázsolni” a Weöres-versek ritmusvilágával, színes hangulat-skálájával a gyermekeket, a felnőtteket.

A Weöres Sándor-versek megzenésítői egy hatalmas *képzeletbeli „körben”* állhatnának, hiszen a **Kaláka**-együttes tagjaitól kezdve (kb. 50 mű

kapcsolódik hozzájuk) **Sebő** Ferencig, illetve **Bárdos** Lajostól **Kodály** Zoltánig, vagy **Kocsár** Miklóstól – Karai Józsefen, Farkas Ferencen, Szokolay Sándoron át – **Orbán Györgyig** rajzolhatnánk meg ezt a pályát...

A **Bóbita**-kötet számos megzenésített verse és a Kodály-dallamokra írt bájos-játékos Weöres-szövegek a **Kis emberek dalai** között – ma már közös kincsünk. A *Buba éneke*, a *Haragosi*, a *Pletykázó asszonyok*, a *Szán-csengő*, a *Paripám csodaszép pejkó* szinte világláger lett.

A pécsi **Tillai Aurél** sok évvel ezelőtt megjelentetett **Kariskolája** telis-tele van Weöres Sándor-szövegekre készített ún. *beéneklő-intonációs gyakorlatokkal*.

Ugyancsak Tillai Aurél **36** kórusművet tartalmazó kötete **három** ve-gyes és **két** női kart tartalmaz (*Őszi dal*; *Szán megy el az ablakod alatt*; *Magányban*, illetve a *Kis szvit*, benne a *Nádi csibe*, a *Mi volnék?* és *A birka-iskola*, vagy külön: az *Ugrótánc*...).

A sok **Varázsének**-feldolgozás között figyelemre méltó **Vass Lajos** nyolcszólamú változata ve-gyes karra.

És... folytathatnánk a sort a **Péter József** szerkesztette kánon-gyűjtem-nnyel (Weöres Sándor – Farkas Ferenc: *Csak rajta!*... vagy a *Magot a földbe*) – Emlékszem, hogy diákként én is énekeltem itt, Székesfehérvárott, Mihályi Gyuláné Eszti néni zenei tagozatos osztályában..., a **Karai-kötettel**, a **Könnyű gyermekkarokkal**: a *Tél*, a *Dal az édesanyához* és társaival...

De a felnőttek világában is megrendítő élmény énekelni – hallgatni – vezényelni Farkas Ferenc „*Rózsamadrigál*”-ját, Orbán György „*A Paprikajancsi szerenádjá*”-t, Bárdos Lajos „*Elmúlt a tél*” című vegyes karát, vagy a két nagy Kodály-művet, a „*Norvég leányok*”-at és az „*Öregek*”-et.

A felsoroltak közül **Farkas Ferenc** kórusművének alapja lett a **Weöres Sándor**-vers, az „*Ó, ne kérdezd a rózsát, ...*” kezdetű. Életünk legfonto-sabb filozófiai létkérdéseit fogalmazza meg a költemény. Meghallgatva a „*Rózsamadrigál*” gyönyörű zenéjét, választ kaphatunk a *múlандóság* és a *maradandóság* örök lét-kategóriáira, és mintha a „*Végy példát a rigóról, ...*” kezdetű rész egyfajta „*Carpe diem!*” – gondolatot sugallna – meg-oldásként.

„*A Paprikajancsi szerenádjá*” a világirodalom egyik vissza-visszatérő témáját veti fel – megfestve a *bohóc* alakját. Egyszer egy általam is tanított kedves középiskolai osztályban tanult egy lány, akit mindig mindenki körülállt, mert képes volt bárkit megnevettetni. El is terjedt róla: *ő az osztály bohóca*. Ám egy alkalommal, amikor folyosó-ügyeletes voltam, benyitottam a termükbe; senki nem tartózkodott bent, csak ez a lány, és keservesen sírt. Megkérdeztem tőle: mi a baj... Azt válaszolta, hogy amikor az osztályban valakit fel kellett vidítani, *ő* készen állt arra, hogy ezt megtegye, mert *ő a bohóc*. De amikor neki lenne szüksége vigasztalásra, egyedül marad... Eszembe jutott a bibliai Jób története... Ettől a pilla-

nattól fogva kezdtem komolyabban venni a *bohócok* életét, szerepét. **Orbán György** zseniális darabját meghallgatva összegezhettük magunk-ban a tanulságokat.

A „*Norvég leányok*” keretet alkotó néhány sora („A Balholm-i leá-nyok, / leányok mind / csúcson csuklyát viselnek. / Mindig mosolyognak, / de sohase nevetnek. /...”) újra és újra elhiteti velünk: nem feltétlenül kell a költőnek az általa megfestett helyszínen járnia ahhoz, hogy hiteles képet rajzoljon.

Balholm létező település Norvégiában. De – ismétlem – nem az a fon-tos, hogy Weöres Sándor járt-e ott vagy sem, hanem az, hogy a költői fantázia mit láttat vele. Emlékszem, nagy vihart kavart a maga idején az 1971-ben megjelent Déry Tibor-könyv, a „Képzelt riport egy amerikai pop-fesztiválról”. Az író nem járt az amerikai színhelyen, de riasztó kép-sort tárt elénk a kábítószeres kábulatban élő fiatalok cselekedeteiről.

Weöres Sándor nagyszerűen megkülönbözteti ezeket az érdekesen von-zó norvég lányokat, akik megérzik, hogy az „idegen fiúnak nem jár” a felszabadult nevetés, hanem „csak” a tartózkodó mosoly.

Kodály zseniális megoldása – az állandóan jelen lévő eső zenei ábrá-zolása – pedig felejthetetlen.

Végül: az „*Öregek*”-ről: Ha csak erről az egyetlen darabról lelkiismer-retesen szólnánk, több órást elmondhatnánk. Egy tizenéves fiú Kodálynak ajánl egy verset... A szöveg elején olvasható „*mind*” nem en-ged kivételt: valamennyien eljutunk egyszer az öregség keserű állapotá-ba. Fontos a „*néha*” szó is: miért csak néha jut eszünkbe, hogy segítenünk kellene. Móra Ferenc egyik szép novellájában olvashatunk arról, hogy a fiúk abbahagyják a játékot, és segítenek a rőzsét hátán cipelő, menni is alig tudó idős néninek.

Kodály megismétli a köszönést („Jó napot, bácsi!”). Az előadó előtt két lehetőség is adódik: először halk, másodsor erősebb a mondat, mintha azt sugallná ez a megoldás: az öregember nem hallotta először... Nekem mindig rokonszenvesebb volt a másik változat: az első köszönés az erő-sebb, és a megismételt a halkabb, mintha az idős ember tudatában egy belső visszhang mondaná: valóban nekem szólt ez a köszönés... Az év-szakok egymásutánja ismét kizárja a kivételt, és a fantasztikus metafora-sor („Élet-katlanban régi étek, / élet-szekéren régi szalma, / élet-gyertyán lefolyt viasz:...”) újra és újra megrendít bennünket, és igenis felidézi mindazt, amit régóta tudunk: csodálatos a magyar nyelv, és ezért sem le-het sok szép költői képünket idegen nyelvre lefordítanunk. Gondoljunk a „Szivárvány havasán...” kezdetű népdalunkra. Hiába kér bennünket külföldi barátunk: fejezzük ki ezeket a sorokat az *ő* nyelven...

Kodály nagyszerű érzékkel hagyja ki (megteheti) azt a néhány sort, amely szerinte a zeneműben nem lenne eléggé költői („tornác”, „csomagol”).

Amikor középiskolai osztályunkba egy harminckét éves férfi tanár érkezett, diákként összesűgtünk: milyen „jó fej”, csak kár, hogy már öreg... Ma a 65. felé ballagva még mindig nem hiszem el a „Hetven nehéz év a békó karjukon...” igazságát, mert azt gondolom: majd hetven fölött végre szabadon gazdálkodhatom az időmmel...

Nemrég egy 84 éves néni kertjében segédkeztem, és meghatott az egyik mondata (amikor a terveiről beszélt): „Holnap diófát ültetek...” Aki kicsit ismeri a fák jövőjét, komolyan elgondolkozhat...

Kodály szabadon bánik a szöveggel akkor is, amikor a zenemű végén ötször megismétli a „No, gyere, tedd le.” mondatot. Amikor meghallgatjuk, mindenki újra átélheti: a zenei ábrázolás a kedves, hívó szótól – a számon kérő hangig – vezet el bennünket az Isten országába való megérkezés boldog pillanataig.

Ma egy olyan nagyszerű költőre emlékezünk, aki **15 éves** fejjel megírja az „Öregek”-et, ugyanakkor nagyon szerényen önmagát *zenei antitalentumnak, rossz hallásúnak* gondolja, és csak később vallja: sikerül lassan-lassan közel jutnia az ütem, a ritmus, a hangulat világához... Mondja ezt magáról az a költő, aki fordítóként is kiváló volt... Úgy látszik, ezt a fajta **szérenységet** újra meg kell tanulnunk...

dr. Szabó Szabolcs

Az előadás elhangzott Székesfehérvárott, a XXII. ÉNEKLŐ IFJÚSÁG SZAKMAI NAPOK rendezvényén, 2013. április 14-én.

Az előadáson a Komlói Pedagógus Kamarakórus felvételei hangzottak el; a résztvevők egy kis gyűjteményt kaptak a szövegekből és a Bárdos, illetve Kodály által írt énekelhető biciniumokból.

A Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola **25 éves jubileuma**

A budapesti Szent István Bazilikában ünnepelte 2013. április 27-én, 25 éves fennállását a Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola.

A laudációt *Szönyi Erzsébet* Kossuth-díjas zeneszerző, ny. egyetemi tanár írta „A Magyar Kodály Társaság Hírei” felkérésére.

– E sorok írója már fogantatáskor ismerte az iskolát, mert ahová unokáit vitte a Forrai Katalin kezdeményezte zenei óvodába, nevezetesen a főváros első kerületi Kosciuszko Tádé utcában működő ének-zenei általános iskolába, abban az időben *ifj. Sapszon Ferenc* volt az énektanár. Már

akkor tervezte álmai megvalósítását, az angol katedrális kórusiskola modelljét. Ahogy Madách megírta: „Az ember célja a küzdés maga”. *Ifj. Sapszon Ferenc* kitartóan végigharcolta, végigvárta, míg beteljesedett. Igaz még ma sem teljesen olyan, mint ahogy annak idején elképzelte, de közel áll hozzá. Mindenesetre az alap-ötlettől kezdve, mire a külterületi ideiglenes, több helyen működő „barakk”-iskolából Várnegyedbeli épületbe költözhettek, eltelt közel két évtized, de a megálmodott „kollégium” még várat magára.

Így is csodával egyenlő, ami 25 év alatt történt. Erről adott rövid művészi összefoglalót 2012/13 évadjuk bérleti, harmadik, ünnepi, jubileumi, hálaadó hangversenye.

Közreműködtek az iskola jelenlegi és volt növendékei, együttese, szólistái, szülői kórusa és a Zuglói Filharmónia, melynek művészeti vezetője *Záborszky Kálmán*. A Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola kórusait *Sapszon Ferenc*, és *Tóth Márton* vezényelte. Utóbbi az iskola volt növendéke, ének-zenetanár, karnagy, egyházzenesz az évek során szemünk előtt bontakozott ki vezetettől vezetővé, az Exultate Fiúvegyeskar és az ifjúsági zenekar karnagyává.

Az ünnepi hangversenyt Sapszon Ferenc köszöntője nyitotta meg. Üdvözölte az esemény vednökét, a jelenlévő Kodály Zoltánnét, Erdő Péter bíboros urat, Csomós Miklós I. kerületi főpolgármester helyettest Gázsó Ferenc egyetemi tanárt, Szőnyi Erzsébet zeneszerzőt ny. egyetemi tanárt, és a bazilika plébánosát Schnell György főtisztelendő urat, aki befogadta ezt az ünnepi rendezvényt. Megemlékezett három szeretett, fiatalon elhunyt kórustagjáról – Tóth Péter, Busi Anna és Bácsi Zoltán. – A hangverseny műsorának ismertetését ezután *Koncz Ádám* tanár úr vette át aki, amikor a vegyeskar énekelt, maga is beállt a kórusba. A hangverseny gördülékeny és egyben magas színvonalú levezetése az ő érdeme volt.

Elsőként a legkisebbek léptek, egymás kezét fogva, az oltár lépcsője elé. Az 1-4 osztályosok szívmengető dalolását hallhattuk Kodály Zoltán műveiből, Szedő Dénes verseivel, néhányat Sapszon Ferenc invenciózus feldolgozásában, megkoronázva Kodály: Jézus és a gyermekek című művével. Orgonán *Nagy Ákos* (szintén az iskola volt növendéke, ma tanára), triangulumon Ménesi Júlia, fadobon Nagy Bálint kísérte a kórust.

A legkisebbekhez csatlakozott a 3-4 osztályosok *Gaudete kórusa*, Kapi Judit és Sapszon Ferenc vezetésével, majd hozzájuk szegődött a *Jubilate Leánykar* és együtt énekelték Kistétényi Melinda szövegével Kodály 3. Triciniumát. Ezután a jelenlegi kórusiskola *Jubilate Leánykar* tagjaihoz felsorakoztak a „régijubilatesok”, akik jelenleg a felnőtt *Cantate* Vegyeskar nőikar szolamát képezik, s így együtt hangzott fel Lőkösházi Mária szólójával Kodály: Hegyi éjszakák I. című műve, a „Semmit ne bánkódjál” című kompozíció, mindkettő a technikai tudás teljes biztonságával és a bensőséges átélés, a hitbeli meggyőződés bizonyosságával szólt. Felemelő érzés volt hallgatni.

A gyermek- és leányhangok után üde csengéssel szólalt meg Tóth Márton keze nyomán a ritkaság: az *Exultate Fiúvegyeskar*. Kodály 121. genfi zsoldtárát énekelték el, az ökuménia jegyében, a Szent István bazilikában. Színes ellenpólust jelentett ezután a drámai hangzású, Kölcsey Ferenc versére írott „Husz” című kórusmű. Kit csodáljunk jobban: az első sorban éneklő remek fiúcskákat, vagy az érces, határozott tenor-baritonbasszus szólamokat? Dicséret és elismerés Tóth Mártonnak a remek együttesért!

A Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola *Vegyeskara* és a régi tagokkal, meg szülői kórusal kibővített *Cantate Kórus* lenyűgöző előadásából szólalt meg ezután az *Ének Szent István királyhoz* című Kodály mű, majd Horváth Márton Levente orgonakíséretével a *114. genfi zsoldtár*. A sokszor hallott, de mindig a felfedezés erejével ható nagy Kodály művek sorát az *Este*, a *Szép könyörgés* és *Sík Sándor Te Deuma* tette teljessé.

Az adott keretek között a hangversenyen a legnagyobb, egyben legmerészebb vállalkozása a Kodály Zoltán: *Missa Brevis* megszólaltatása volt. A vegyeskara, szólistákra, zenekarra, orgonára írott kompozíció teljes egészében hangzott fel, elő- és utójátékkal együtt. Nehéz szavakban megfogalmazni azt az élményt, melyet a mű ilyen interpretálása jelentett. Eszünkbe idézte a Mester szavait: „Vannak a léleknek olyan régiói, melyekbe csak a zene világít be. – S ahol az emberi megismerés határait ériük, ott a zene még túlmutat rajtuk, olyan világba, melyet megismerni nem, csak sejtteni lehet.”

A magas színvonalú előadásban az együttes minden tagja kitűnően helytállt, külön kiemelés érdemel a mise szólistáin belül is a Vámosi Katalin, Görög Borbála, Sapszon Orsolya alkotta tercett, mely már korábban az „Este” előadásánál szintén angyali hangon szólalt meg, most ezt tetézte a rendkívül nehéz, igen magas fekvésű szólók, a Mise Kyrrie és Agnus tételének végén felhangzó harmóniák. Zenei szaknyelven úgy is fogalmazhatunk, hogy itt a Szerző az első változat Orgonamiséjének a hangszer magas regisztere éteri hangzását női hangokra tette át. Előadásuk nemcsak zeneileg volt kiváló, de egyenesen technikai bravúrnak hallatszott! Kitűnő volt a többi szólista is: Vörös Szilvia, Honinger László és Oláh Zsolt, valamint az orgonáló Harmath Dénes.

Dicséret és köszönet illeti a zenekart betanító Ménesi Gergelyt, valamint az együttes kitűnő, elismerten nagy tudású művészeti vezetőjét, *Záborszky Kálmánt*. Merész vállalkozásnak tűnik a Bazilika szentélyében ezt a grandiózus hangzású művet megszólaltatni, hiszen szinte alig lehet az akusztikai problémákat kiküszöbölni. Félő volt, hogy nem lesz elég plasztikus a hangzás, de hát a mű monumentalitása – és a merész vállalkozás nagysága – feledtette a hiányosságokat. Egy biztos: egész életre szóló élményt jelentett előadóknak és hallgatóknak egyaránt.

Megkoronázta Sapszon Ferenc és iskolája 25 évét!

A grandiózus koncert végén a KÓTA nevében *Párkai István* lépett az emelvényre, aki a Zeneakadémián ifj. Sapszon Ferenc karvezető tanára volt, és meleg, elismerő szavak kíséretében adta át a Szövetség díszoklevélét. Majd a Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola igazgatója *Friedrich Attila* köszöntötte a jubiláló iskola művészeti vezetőjét, tanárát, karnagyát, kiemelve annak elvülhetetlen nevelői erényeit, érdemeit. Ezután az iskola szüleinek nevében az egyik apuka emelkedett szólásra, hogy külön hangsúllyal kiemelve, milyen jelentős esemény volt, hogy Kodály Zoltánné annak idején megengedte az iskolának Kodály nevének felvételét.

Végül Sapszon Ferenc köszönő szavait, melyeket valamennyi jelenlévőhöz intézett, kiegészítette az iskola énekkarainak közösen megszólaltatott öt ráadása, melyet a Bazilika egész belsejét megtöltve, annak falai mellett állva daloltak el kicsinyek és nagyok, ifjúság és felnőttek, egyesülve a boldog együtt éneklés csodájában:

Biebl: Angelus; Esenvalds: O salutaris hostia; Kodály: Esti dal; Bárdos: Istené az áldás; Bárdos: Boldogasszony.

Feljethetetlen este volt.

Szőnyi Erzsébet

Bárdos Szimpózium 2013 Debrecen

Közel három évtizede, rendezik Debrecenben – mindig március havában – kórusok, karnagyok és minden iskolatípus ének-zenetanárai részére – e zenei találkozót. Az Egyetem Liszt Ferenc Zeneművészeti Kara ad otthont e nagy szakmai és baráti közösségnek. Amint *Dr. Duffek Mihály* rektor-igazgató megnyitó szavaiban mondta: „Fontos, hogy megtaláljuk egymást az ország minden pontján”.

Ennek a szellemében valóban különleges hangulata van évről-évre, újra meg újra ennek a Szimpóziumnak. Az ország különböző területeiről mindig visszatérő résztvevők örömmel üdvözlnek egymást és szívesen fogadják az újonnan érkezőket. A programok szünetében a szakmának közös kérdései hamar előkerülnek és a különböző nézetek, megoldások megvitatása során válik igazán hasznos továbbképzéssé e három nap.

A rendezők mindig gazdag programmal készülnek. Zenetudományi és zenepedagógiai előadások, bemutató tanítások, szakmai tapasztalatcserék és rendkívül színvonalas hangversenyek változatos műsora követi

egymást, a hagyományos formákat, az aktuális évfordulókat mindig új tartalommal megtöltve.

Ez a 28-ik alkalommal rendezett szimpózium *Kodály Zoltán* decemberben ünnepelt 130. születésnapját íveli át *Weöres Sándor* 2013 júniusában betöltendő 100. születésnapjával.

A költő alkotásainak színes tárháza különösképpen vonzotta a zeneszerzőket és közös művészi hitvallásuk sok nemes kórusmű megalkotását ihlette, hatásuk hosszú időre mutatott a művészek körében. Ezekből válogatva szép csokrot állítottak össze a hangversenyek szereplői.

Még egy jellegzetes motívum ívelte át a nagyhírű Debrecen zsolttározó múltját és jelenét. Ez évben a programban a zsolttárok méltó helyüket foglalták el a nyitó és záró előadások keretébe foglalva.

A nyitóhangversenyen a *Canticum Novum Kamarakórus* együttesének műsorán igényes szép zsolttár feldolgozások szerepeltek kortárs zeneszerzők kompozíciói közül. Orbán György művei közül: A 100. genfi zsolttár és A 150. genfi zsolttár. Előadásra került Vajda János művei közül: a 10. zsolttár – melyet a kórusnak ajánlott – és a Jubilate Deo – 47. zsolttár. Mindkét mű ősbemutatója volt ezen a hangversenyen. Zongorán közreműködött Pető Marcell (BA II- évf. hallgató). *Török Ágnes* az együttes karnagya a művek finom megformálásával jól magával ragadta az ifjú énekeseket, akik autentikus előadásban szólaltatták meg az előadott műveket.

Az ezt követő délutáni programban három előadás hangzott el, Weöres Sándor gazdag életművébe nyújtva bepillantást különböző aspektusokból. *Dobos István* „Szó-Zene-Kép – a teljesség igézete Weöres költészetében” címmel tartotta meg előadását, néhány gondolatát kiragadván: Weöres, öntörvényű gondolkodó volt, a nyelv komoly játékaival valószínűsítette meg. Egyedi munkásságának nincs előzménye és folytatása sem, műveiből a szabadság szeretete árad. Előadását jellegzetes példákkal támasztotta alá.

Ferencziné Ács Ildikó: „Hic haek hoc, elveszett a tok” – vidám címe – megszövegesített Kodály-énekgyakorlatok gazdag tárházát vezette elő. Táblára felírt dallamokkal la-lával vagy szolmizálva megénekelte a közhörséget. Kodály koncepciós elemeit példákkal illusztrálta.

(Előadásának szerkesztett változatát közöljük.)

Ittész Mihály: „Egy ’antimuzikális’ költő esete a zeneszerzőkkel – Weöres Sándor a szövegíró” címmel megtartott előadásában Kodály és Weöres első találkozásának történetétől vezette végig a zene és a vers kapcsolatának rendkívül egyéni feldolgozását és művészi megvalósulást.

Az esti **Kórushangverseny** Kodály Zoltán és Weöres Sándor tiszteletére került megrendezésre. A délután elhangzott elméleti fejtegetéseket – a költő és zeneszerző alkotásának kapcsolatáról – sokszínű palettán mutatták be az esti hangversenyen. Kodály elsőként komponált Weöres ifjúkori versétől miként fordultak a kortárs zeneszerzők és folyamatosan az ifjabb generáció Weöres gazdag oevrűjéhez.

Kiváló kórusok szerepeltek, hiszen Debrecen büszke lehet kóruskultúrájára, a legutóbbi (2012. november 15-18 közötti) Kodály Zoltán VI. Magyar Kórusversenyen, a kategória díjnyertesei között, öt kategóriában nyertek első díjat, debreceni kórusok. Ők most itt mutatkoztak be az Egyetem Liszt Ferenc Nagytermében.

Elsőként **A Lautitia Gyermekkar** szerepelt, karnagyuk *Nemes József*. Ők nyerték el a 2012-es Kórusverseny Nagydíját. Műsorukon, Decsényi János-Weöres Sándor: Altatódal és Pletykázó asszonyok művei szólaltak meg. A 80-ik születésnapját ünneplő Kocsár Miklós tiszteletére, Két gyermekkari művet adtak elő. Orbán György-Weöres Sándor: Fülemüle kórusműve, majd Gyöngyösi Levente-Szilágyi Domokos: Vihar című műve szólalt meg. Közreműködött: Ablonczy Bertalan (zongora, ütőhangszer), és Tímár Dávid (ütőhangszer).

Az Ady Endre Gimnázium Leánykara, Kodály Zoltán: Cigánysírató; Daróci Bárdos Tamás-Weöres Sándor: Hold és felhő; Kodály Zoltán: Semmit ne bánkódjál (Szkhárosi Horváth András éneke, egykorú dallama szerint) műveit adta elő magas hőfokon, *Kerekes Rita* vezényletével. **A Kölcsey Kórus**, Bárdos Lajos: Csodát mesélek – Weöres Sándor: Kodály köszöntése c. versére komponált remek művét adta elő. Azt követően, Tóth Péter – Weöres Sándor: Stabat Mater műve szólalt meg megható érzelmeteli előadásban. Az eredeti népi Mária siralom „Jaj nagy kedvem tartott...” csángó népdal Weöres szabad feldolgozása. Vezényelt a kórus karnagya: *Tamási László*. Befejezésül a **Kodály Zoltán Ifjúsági Vegyeskar** szerepelt, *Végh Mónika* vezényletével. Az elsőként előadott Weöres Sándor ifjúkori műve a *Norvég Lányok*, Kodály Zoltán énekkari megformálásában az utólérhetetlen művek kategóriájába tartozik, előadása ünnepi pillanatot jelentett. A következő művek is Weöres költeményekre íródtak: Ligeti György – Magány; Huszár Lajos – Két madrigál /I; Karai József – Ugrótánc. Zongorán közreműködött: *Bartha Ildikó*.

A második nap délelőttjén, két bemutató tanítást tartottak, kicsikkel és nagyokkal. Elsőként a magas színvonalú ének-zenetanítás által, jól ismert Bányai Júlia általános Iskola új fenntartójának a nevét viselő *Szent Efrém Görögkatolikus Általános Iskola* alsó tagozatos 2. osztálya szerepelt. *Deli Gabriella* változatos óravezetése jól bizonyította a gyerek sokirányú tudását, örömteli éneklését. A *Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskola* növendékeinek szolfézs óráját *Tuzson Hajnalka* vezette. A „Síratók” és „Bujdosó énekek” alapján felépített óra igen széles történelmi és helyhez kötődő elbeszélése új ismeretek közlésére adott lehetőséget.

Weöres Sándor emlékére hangulatos délelőtti hangversenyt adott a *Szivárvány Gyermekkar*, *Deli Gabriella* vezényletével. Három zeneszerző Weöres Sándor verseire komponált műve szólalt meg. Kocsár Miklós: Kórusdalok gyermekkara és zongorára; Kodály Zoltán: Négy bicínium; Pertis Jenő: Négy bagatell gyermekkara.

Ebben az esztendőben a kora tavasz időszakában március 22-24-ig ter-

vezett Szimpózium, a váratlan télies időjárás miatt néhány szereplő lemondásához vezetett. Az egyik programot, *Sáry László* helyett, *Karacson Dezső*: A tékozló fiú – Benjamin Britten parabolája címmel tartott érdekes előadása pótolta. A másik esetben a tervezett „Csicsergő” – előkép-zős foglalkozást bemutató – salgótarjáni Váci Gyula Zeneiskola növendékei – nem érkeztek meg, de *Horváth Istvánné Smid Anna* megmentette a programot. Segítségére voltak a Főiskola növendékei, hirtelen összeállított kis énekes csoportjukkal. Majd videófelvételről mutatta be a téma vezetője – a gyermekekkel előzetesen készült zenei foglalkozást.

Tóth Péter zeneszerző érdekes témát választott: „A szövegválasztás, szöveghasználat problematikája a kóruszenében”. Magyar vagy idegen nyelv választásának indokai, esetleg vegyesen mindkettő; ismert költő, vagy ismeretlen szöveg választása könnyebb-e; eltérő-e a komponálás, ha férfi- vagy női kar az előadó. Ezentúl még sok érdekes kérdést vetett fel a zeneszerző, mindenhez rövid zenei illusztrációt fűzve.

A Szimpózium során az előtérben, régebben, vagy újabban megjelent könyvek és kották gazdag választékát állították ki a könyvkiadók, megtekintés és vásárlás lehetőségét egyaránt biztosítva.

Önálló előadás keretében az éppen frissen megjelent „Alapfokú szolfézstanítás a gyakorlatban” címmel, a szerkesztő *Ittés Mihály* mutatta be *Papp Károlyné* és *Spiegel Marianna* új könyvét. A szerzők több évtizedes tapasztalataikat foglalták össze, melyben „Vallják, hogy a szolfézstanítás elsősorban zenetanítás, és a hiteles, stílusos, tudatos muzsikáláshoz, az elméleti tudás alapkövetelmény.”

Zeneoktatás-zenetudomány egymásra épültségét bizonyította a következő érdekes könyvbemutató. *Gárdonyi Zsolt*, évtizedek óta Németországban élő professzor, személyesen mutatta be, német kollégájával, *Hubert Nordhoff* professzorral készült „Összhang és Tonalitás” című munkájukat. A könyv magyar fordítását *Terray Boglárka* készítette, aki ismerette és méltatta a könyvet, melynek magyar kiadása, most jelent meg 2012-ben, Budapesten a Rózsavölgyi kiadásában. Az előadás keretében a hallgatóság több fénymásolatban közölt példát kapott kézhez, aminek zenei példáit *Gárdonyi Zsolt* bravúros zongora illusztrációkkal mutatott be.

A könyvek és kották megismerésének, terjesztésének kérdését zárta, *Sigray László* előadása „A kórusok és a kottakiadók együttműködésének” témájával. Sok felmerülő problémát vetve fel a „tisztességes” kottamásolás kérdését illetően, a terjesztés és eladás területén, az elfogadható megoldások lehetőségeit felvázolva.

„Reneszánsz szerzők és Bárdos Lajos művei”

Az e címmel rendezett esti hangversenyt az emlékezés emelte valóban ünnepélyessé. Hosszú évek sorának hagyományát őrzi a *Bárdos Lajos Leánykar* fellépte. Idézzük fel a nevezetes esztendőket. *Szesztay Zsolt* karnagy 1975-ben alapította a Debreceni Leánykart. 1985-ben tartották

az első Szimpóziumot Debrecenben. *Bárdos Lajos* halálát követő évben – egykori tanárának felejthetetlen emlékének tiszteletére – vette fel az *Leánykar* *Bárdos Lajos* nevét. Így mindig visszatérően a zárókoncerten szereplő énekkar a hangverseny éke. Az alapító karnagy is immáron évek óta a földöntúliak sorába tartozik, de emlékét hűségesen tovább éltetik.

Szesztay Zsolt Emlékdíjat alapított *Szesztay Zsoltné*. Minden évben egy alkalommal, a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karának az a hallgatója kaphatja a díjat aki *Szesztay Zsolt* Tanár úr szakterületén, a zeneelmélet, szolfézs/zeneismeret és kórusvezetés szaktárgyak terén együttesen kiemelkedő teljesítményt nyújt, valamint általános tanulmányi eredménye, a zenei, illetve zenetanári pályára való felkészültsége példaértékű. A díj ünnepélyes átadására a *Bárdos Szimpóziumon* kerül sor. *Dr. Duffek Mihály* emlékező szavait követően *Szabó Márta* a tanszék vezetője, olvasta fel az emlékdíj szövegét, befejezésül közölve, hogy a *Szesztay Zsolt Emlékdíj* idei díjazottja, a tanszék végzős karvezető és tanárjelölt hallgatója, **Szűcs Magdaléna**. Az erre az alkalomra készült *Bögös Lóránd* kisplasztikáját és az ezzel járó elismerő oklevelet, *Szesztay Zsoltné* adta át.

Az évente új taggal gyarapodó **Bárdos Leánykar** harmonikus összhangban folytatja magas színvonalú munkáját értő karnagyok vezetésével. A hangversenyen elsőként közreműködő kórus *Ordasi Péter* vezényletével *Palestrina* és *Lassus* műveit szólaltatta meg. *Bárdos Lajos*: *Magos a rutafa c. művét*, *Kiss Erika* (BA III. évfolyam hallgatója) vezényelte.

A következő szereplő, **A Sol Oriens Kórus**. *Karnagya Deményi Sarolta* vezényelt egy *Monteverdi* madrigált; majd *C. Gesualdo di Venosa* művét és *Bárdos Lajos*: *Jeremiás proféta könyörgése c. művét*, *Valkai Dávid* (MA I. évfolyam hallgatója) vezényelte.

Befejezésül a **Kollégiumi Kántus** szólaltatta meg A 80. genfi zsoltár dallamait, *Berkési Sándor* vezetésével, majd *Bárdos Lajos*: *Adjunk hálát mindnyájan* (*Dávid Ferenc* éneke) *Marczi Ernő* vezényletével hangzott el. Végül *Vass Lajos*: *Jövendölés* (*Jókai Mór*) művét vezényelte *Berkési Sándor*.

Ezt követően köszöntötték a világszerte elismert 274 éve működő Debreceni Kollégiumi Kántus évtizedek óta vezető karnagyát *Berkési Sándort*, aki kiemelkedő munkásságáért, március 15-én, a Magyar Érdemrend Tiszti Keresztjét vehette át.

A hangverseny során előadott művek igaz művészi élményt nyújtottak és méltó módon zárták a Szimpózium igényes zenei bemutatóit.

A záró napon hangzott el *Arany János* előadása a „Genfi zsoltárokról”. Majd a hagyományosan visszatérő program a „Szekciós tanácskozás”. Ének-zenetanári-, zeneiskolai szolfézstanári-, szakközépiskolai és főiskolai tanári szekciók következtek. Vezetőik: *Kedvesné Herczegh Mária*; *Spiegel Marianna*; *S. Szabó Márta*. Ezek kiváló alkalmat teremtenek a résztvevők hozzászólásaira, szakmai területük témáinak felvetésére, azok közös megvitatására.

Végezetül a köszönet hangja szóljon mindnyájunk nevében azokhoz akik a Bárdos Szimpóziumot 2013-ban ismét létrehozták. *Dr. Duffek Mihály* dékán és *Szabó Márta* tanszékvezető főiskolai docens, hosszú tervezésben készítik elő a színvonalas programot. Majd a felkészülés során fáradhatatlan munkabírással, elkötelezett hivatástudattal alakítják végleges formába. Önzetlen kollégák, és munkatársak a segítői és közreműködői a kifogástalan rendezés és szervezés megvalósításában.

Tudjuk, hogy mindnyájan szívügyüknek tekintik a minden területre kiterjedő igényes megoldást. Elismerés illeti Öket és őszinte köszönet! Örömmel és érdeklődéssel várjuk a következő esztendő debreceni meghívását a nevezetes Bárdos Szimpóziumra.

Márkusné Natter-Nád Klára

Hic haec hoc, elveszett a tok

Megszövegesített Kodály-énekgyakorlatok¹

Közös éneklésre invitálom a hallgatóságot. A képernyőn Kodály 333 olvasógyakorlatának 92. számú éneke látható.

Betűkottás anyag, tempójelzés, dinamikára, előadásmódra vonatkozó utasítások és abszolút magasságra vonatkozó információ nélkül. A dallamot *f'* kezdőhangról, lassú tempóban, legato énekeljük (lalázva). Komor hangvételi, merengő, sötét tónusú zenei anyagot hallunk. Könnyedebb (*leggero*) hanghordozással, gyorsabb tempóban, *h'* kezdőhangról kezdve ugyanez az anyag játékos, derűs hatást kelt.

Számtalan más karakter is megformálható lenne még a hangmagasság, tempó, dinamika, előadásmód változtatásával, harmadjára azonban szolmizálva, *g'* kezdőhangról, lépő tempóban, „lapról olvasás” jelleggel énekeljük az olvasógyakorlatot. Feltételezzük, hogy így hallhatta egy fiatal zeneakadémista előadásában Weöres Sándor is a dallamot, amikor Kodály felkérésére olvasógyakorlatok szövegszerzésével foglalkozott. Figyelembe véve a mérőütések mentén, az ütem egyeken kiemelkedő *re* hang, valamint a kétütemes kezdő motívum ismétlődését, a monoton mozgássor jellegzetes szöveget hívott elő (Ld. Weöres Sándor: *Olvadás*).

A vers kottaképpel együtt Forrai Katalin *Ének az óvodában*² című könyvében található. Ez a szövegváltozat azonban egyedül itt jelenik meg.

¹ A kottapéldákat és kötetben fellelhető verseket szerzői jogi okokból nem jelenítettem meg.

² FORRAI KATALIN: *Ének az óvodában*. Editio Musica Budapest, Bp., 1993: 232. Ebben a kiadásban 284-es sorszámot kapott.

Az első motívum a Weöres kötetekben kiadott versekhez képest rövid mássalhangzóval („Csip, csep”) és „egy” helyett „két csepp” változattal szól. Weöres életművében kétféle módon ismert a vers: a *Bóbita, Ha a világ rigó lenne* és EIÖB³ kötetekben „Csepereg a víz”, a *Tarka forgó* és a *Magyar etűdök – száz kis énekszöveg*⁴ kötetekben „lecsepeg a víz” befejezéssel.

Kodály és Weöres közös pedagógiai célzatú tevékenységének bővebb ismertetése előtt rövid áttekintés következik az előzményekről:

A Kodály-konceptió egyes elemei a 20-as években már léteztek. A Zeneakadémiai növendékek képzése (a 10-es évektől fogva) gyakorlatorientált volt (pl. magyar népdalok tananyagba építése, népdalokkal végzett diktálási gyakorlat).

A népdal, a zenei anyanyelv felfedezése és feltárása változást kívánt a zenei közéletben: amikor ugyanis a népdalokból építkező új magyar műzene megszólalt, nyilvánvalóvá vált, hogy nincs értő közönsége. A közönség, legfőképpen az ifúság zenei nevelésére vonatkozó gondolatait 1929-ben, a *Gyermekkarok* címmel megjelent tanulmányában fogalmazta meg Kodály:

„Mit kellene tenni? Az iskolában úgy tanítani éneket és zenét, hogy ne gyötrelmem, hanem gyönyörűség legyen a tanulónak, s egész életére beleoltsa a nemesebb zene szomját.”⁵

„Nekünk tömegeket kell a zenéhez vezetni.”⁶ – mondja, s a hangszeroztatással ellentétben az énekes alapú képzést nevezi meg a vezető erőnek, mint az egyetlen, mindenki számára elérhető és ingyenes hangszert.

Hangsúlyozza a tanár szerepét: „Sokkal fontosabb, hogy ki az énektanár Kisvárdán, mint hogy ki az Opera igazgatója. Mert a rossz igazgató azonnal megbukik. (Néha még a jó is.) De a rossz tanár harminc éven át harminc évjáratból öli ki a zene szeretetét.”⁷

Kodály figyelme 1925 körül fordul a gyermekek, az ifúság zenei nevelése felé. Ekkor születnek első gyermekkarai, ekkortól számítható a kórusélet megújulása, mely majd 1934-től, a tanítványok munkája nyomán, az Éneklő Ifúság mozgalomban teljesedik ki.

Angliában tanulmányozta John Curwen relatív szolmizációs rendszerét, majd a 30-as években Fritz Jöde előadásait hallgatta Budapesten.

A relatív szolmizáción alapuló tanítási módszert Ádám Jenő kísérletezte ki, majd Kodály biztatására, 1943-ban megírta a módszertankönyvet is.

³ WEÖRES SÁNDOR: *Egybegyűjtött írások*. Ötödik, bővített kiadás. Magvető, Bp., 1986.

⁴ 1985-ben megjelent önálló kötet formájában is.

⁵ KODÁLY ZOLTÁN: *Visszatekintés I.* Szerk. Bónis Ferenc. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1982: 39.

⁶ Uo. 42.

⁷ Uo. 43.

Kodály a 30-as évek végétől sorra jelentkezik pedagógiai tárgyú füzetivel.

1937. *Bicinia Hungarica I.* – ennek utószavában ír először a relatív szolmizációról.

1941. Énekeljünk tisztán!
15 kétszólamú énekgyakorlat
Bicinia Hungarica IV.

1942. 333 olvasógyakorlat

Kodály zeneszerzőként aktív kapcsolatot ápolt kortárs költőkkel, irodalmárokkal. A századelő vokális kompozícióinak szövegei még elsősorban népdalszövegek voltak, vagy az előző évszázadok költeményei. Nagy jelentőségűnek bizonyult Ady verseinek megzenésítése, de Kodály nevéhez köthető a fiatal költőgeneráció felfedezése, népszerűsítése is. Kiindulópontnak Weöres Sándor *Öregek* című versének feldolgozását tekintjük.

Weöres Sándor szombathelyi mentora, Pável Ágoston⁸ hatására és belső ösztönzésre hallgatva 15 évesen (1928) elküldte írásait a helyi Hír, majd Erő című lapoknak. A Hír újságírója, Bata Gábor ajánlotta néhány versét Bónyi Adorjának, a Pesti Hírlap munkatársának. 1929. április 14-én⁹ jelenik meg a Pesti Hírlap százoldalas vasárnapi számában Bónyi felfedező cikke Weöresről, s ott olvasható az 1928-ban keletkezett *Öregek* című vers. Ekkor találkozott Kodály is a művel: „*A vers mindjárt megkapott, mert ritkán hallani ilyen őszinte érzést, és főleg fiatal embertől, az öregek iránti szánalmat.*”¹⁰ Erre utal Weöres is, amikor évtizedekkel később önmagát kis-felnőttnek, aggastyánnak nevezi. Korához képest érett hangot üt meg, „éltes”-nek tűnik a téma versbe öntéséhez. Saját serdülőkori elhagyatottságát, magányát azonosítja az öregek sorsával.¹¹

Kodály nem fogott azonnal hozzá a vers megzenésítéséhez. 1933-ig őrizgette a kitépett újságlapot, ekkor komponálta meg a nagyszabású vegyeskari művet. Kottája 1934-ben jelent meg. Minden bizonnyal ebben az évben váltott először levelet Weöres és Kodály (a zeneszerző engedélyt kért a versnek zenével együtt való kinyomtatásához), első személyes találkozásuk pedig a szombathelyi Ünnepi Hét keretében rendezett Ko-

⁸ PÁVEL ÁGOSTON (1886–1946) költő, tudós ember, Szombathely irodalmi életének központi alakja.

⁹ A Weöres-kutatások 1929. április 14-ét jelölik meg megjelenési dátumnak (Schein Gábor: *Weöres Sándor*. Elektra Kiadóház, Bp., 2001: 21; Tüskés: (szerk.) *Weörestől Weöresről*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 1993:28.), Eöszé László Kodály Weöres-kórusai, Weöres Kodály-versei című tanulmányában (In: Bónis Ferenc (szerk.): *Erkel Ferencről, Kodály Zoltánról és korunkról*. Magyar Zenetörténeti Tanulmányok. Püski, Bp., 2001:160.) 1929. május 19-i dátumot közöl.

¹⁰ Részlet egy 1966-ban készült rádióriportból. Moldován Domokos: Magnetofonbeszélgetés Kodály Zoltánról Weöres Sándor és Károlyi Amy költőkkel. *Forrás*, 1972/3. p. 36-41.

¹¹ 1938-ban így ír Kodálynak egy közvetlen hangú levélben: „nekem soha se volt igazi gyermekkorom [...]. Gyerekkori emlékeim: fantasztikus bántalmak, állandó testi-lelki gyötrelmem, sok betegeskedés, sok olvasás és írás, a múlandóság folytonos érzése...” Eöszé, i.m. 160.

dály-hangversenyen történt¹², ahol Vásárhelyi Zoltán vezényletével felcsendült az *Öregek* is. Kapcsolatuk ettől kezdve mondhatni állandósult. Kodály hatása elvitathatatlanul bizonyult a költői életmű alakulásában, a verstechnika zenei fogantatású fejlődésében.

1935-ös levelezéseikből kiderül, hogy közös ügynek tekintették a magyar nyelv és versforma kérdését. Kodály minden bizonnyal megismertette a fiatal költővel jambus-ellenes nézeteit¹³ és feltehetően tanácsokat is adott neki.¹⁴

Emlékezzünk vissza: 1937-ben jelenik meg a *Bicinia Hungarica I.* füzetete.

Kodály hamarosan szövegszerzésre kéri Weörest a *Bicinia Hungarica* darabjaihoz.

1938. február 14. Weöres levele Kodálynak:

„Nagy örömmel vettem a kottát és a szíves felszólítást; hálásan köszönöm. A szövegszerzéssel meg fogok próbálkozni és remélem, hogy sikerülni fog.”¹⁵

1938. február 19.

„Nyakig benne vagyok a „Bicinia Hungarica” szövegtelen darabjainak megszövegesítésében, a variációk egész tömege hever körülöttem. ... Muzsikus-embert, aki elénekelné vagy lejátszaná nekem a darabokat sajnos eddig még nem sikerült találnom, mindössze egy kávéházi zongorista játszotta el hosszú huzavona után a 4., és 5. számúakat. – Mellékleten küldök szöveget a 4-ikre és 5-ikre; kérném Mestert, tudassa velem, hogy jó irányba haladok-e.”¹⁶

A mellékelt szöveget az *Egybegyűjtött levelek II.* kötete sajnos nem tartalmazza. Csaknem egy év telik el újra, amikor a nyomtatásban megjelent levelezés szerint újra hozzákezd Weöres a munkához.

¹² Amikor Moldován Domokos megkérdezte Weörest, hogy az *Öregek* kecskeméti bemutatójára miért nem tudott elmenni (*Forrás*, 1972/3.), így válaszol: „Diákgyerek voltam. Tizenöt éves, akinek se szabadsága, se pénze arra, hogy utazzék...” – személyes ismeretségüket is tizenöt éves korától számítja. Weöres azonban 1934-ben már egyetemista volt Pécsen. Nyilatkozataiban pontatlanul emlékezik vissza.

¹³ „Költőink úgy viselik a jambust, mint az európai ruhát. Csak nagy ünnepen veszik fel a díszmagyart. [...] Mindennapra a falusi népnek hagyják.” Kodály Zoltán: *Magyar zene, magyar nyelv, magyar vers*. Szerk. Vargyas Lajos, Szépirodalmi, Bp., 1993.

„A mi nyelvünk, zenénk az idegen nyelvekkel ellenkező járású: ahol ott hegy van, nálunk völgy, ahol az fölsháll, nálunk leszáll.” Uo. 341.

„A magyar versírásnak az öreg Arany kezdését kell továbbvinni, a népi ritmus gazdag változatosságát bevinni a műköltészetbe, s azok alapján új formákat fejleszteni. Minden más út a teljes s hozzá magyartalan egyhangúságba vezet.” Uo. 341.

¹⁴ Ezt támasztja alá egy töredék, melyet Vargyas Lajos közöl Kodály Zoltán hátrahagyott írásai között, a *Magyar zene, magyar nyelv, magyar vers* című válogatás 336. oldalán.

¹⁵ WEÖRES SÁNDOR. *Egybegyűjtött levelek II.* Szerk. Bata Imre és Nemeskéri Erika. Budapest: Pesti Szalon – Marfa Mediterrán, 1998: 13.

¹⁶ Uo. 14.

1939. január 4.

„Sokat próbálkoztam a „Bicinia Hungarica” dalocskái mellé szöveget írni, de sajnos, mindeddig eredménytelenül. Nincs senki, akivel elénekel-tethetném őket és ezért minden szövegszerzési kísérletem sötétben-tapogatózás. – Ugy sejtem, hogy Gazdag Erzs, kinek kötetét most küldöm Mester részére, több eredményt érhetne el a gyermekdalszövegesítés terén.”¹⁷ Ekkor küldte meg Weöres az 1938-ban megjelent *Úvegcsengőt*.

1940.

„Eddig négy bicinia-dallamhoz próbáltam textust csinálni. Most, hogy Veress Sanyi¹⁸ druszám kitaróan támogat a munkámban, talán sikerült nagyjából eltalálnom a dalok ütemét és hangulatát. Ideírom a szövegeket:

A 3. számú:

/Menjünk, menjünk,/ csupa dal a lég, /menjünk, menjünk,
hiv a sűrűség.

Lágy fűvön alszunk, / fát mászunk.

Szél a terítőnk, /nap a házunk.”¹⁹

Szövege ma: *Zöld erdőben...*

Érdemes odafigyelni a zenei anyag ritmikai mozgása és a szöveg szótaghosszúságainak összefüggésére. Weöres gyakorta rövidíti meg a hosszú magánhangzókat a rövid hangjegyértékek, időmértékes verselés verslábainál pedig a rövid szótagok megfeleltetésére. Itt is ez (és nem helyesírási hiba) történik a „hiv a sűrűség” szavaknál.

„A 4. számú:

Fut a kiséger, / szalad a szekér.

Aki hamar ideér, / legyen a vezér.

Az 5. számú:

Mély erdőn / ibolya-virág, /ráhajlik/a boróka-ág.

Minek is rejt az az ág, /gyere, tágas a világ,

mély erdőn/ ibolya-virág.

(Kodály Zoltán megjegyzései:)

Hic haec hoc

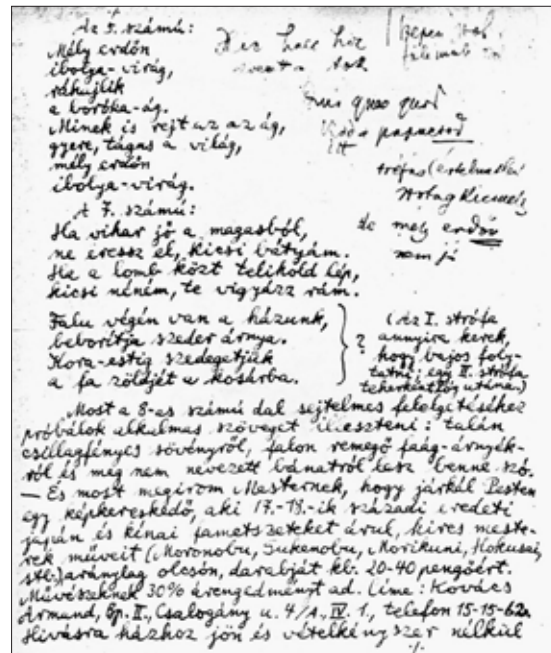
elvezett a tok /szépen szól, fülemüle szól

Qui quae quod,

vidd a papucsod

itt tréfás (értelmetlen)

szótag kiemelése, de mély erdőn nem jó”²⁰

Kép forrása:

LÁSZLÓ GYULA: *Weöres-Kodály-Babits*. In: *Új írás* XXIII/11. 1983. november: 158.

Weöres szövegjavaslata szépen illeszkedik a lépő negyedek egyenletességéhez és kellően hajlékonyan simul a nyolcadok mozgásához. Kodály ezzel szemben könnyed, rugalmas hangjegyértékekben gondolkodik. Kissé nehezen értelmezhető ezek ismeretében a hosszú szótagokból álló alternatív szövegjavaslat (Szépen szól...).

A 7. számú:

Ha vihar jó a magasból, / ne erressz el kicsi bátyám.

Ha a lomb közt telihold lép, / kicsi néném, te vigyázz rám.

Falu végén van a házunk, / beborítja szeder árnya.

Kora-estig szedegetjük / a fa zöldjét a kosárba.

Az I. strófa annyira kerek, hogy bajos folytatni; egy II. strófa teherként lóg utána.”²¹

1941. szeptember 15.

Weöres értesíti Kodályt, folytatná a Bicinia megszövegesítéseket és kéri, hogy küldjön újabbakat. A legutóbbiakat átadta ugyanis Devecseri Gábornak.

¹⁷ Uo. 16.

¹⁸ VERESS SÁNDOR (1907–1992) zeneszerző, népzene kutató és zongoraművész.

¹⁹ WEÖRES SÁNDOR. *Egybegyűjtött levelek II.* Szerk. Bata Imre és Nemeskéri Erika. Budapest: Pesti Szalon – Marfa Mediterrán, 1998: 25.

²⁰ Uo.26.

²¹ Uo. 26.

A megszövegesítések során nyomtatásban megjelent a *Bicinia Hungarica II.* füzetében: *A csősz subája, Rigók dala*
 A *Bicinia Hungarica IV.* füzetéből 5 verse/fordítása ismert:
Csevegni jöttünk, Van nekünk szép öcsénk, Szánkó fordul a kapu elé, Házunk előtt áll, apám, Mentem, mentem

A többi cseremiszt szöveg Devecseri Gábor, Jankovich Ferenc, Raics István fordítása. Gazdag Erzsébet-verse nem jelent meg a *Bicinia Hungarica* sorozatban. Ő így emlékezett vissza:

„Kodály legtöbbször olyan szövegeket – nem legtöbbször, *mindig* kész szövegeket zenésített meg. Ezt meg kell vallanom, egyáltalán nem tudok emberekhez alkalmazkodni semmilyen területen. Úgy, hogy ha van olyan partner, aki elfogad, akkor tudunk így együttműködni. Így történt mindig. A kész szövegeket zenésítette meg más is, Kodály is. Én soha nem írtam szöveget senkinek.”²²

Mohayné Katanics Mária 1982-ben megjelent tanulmányában²³ még 7 Weöres-versre készült biciniumot közöl, melyek csak úgy, ahogy ő mondta, „szájhagyományként” terjedtek. Ezek keletkezési ideje 1947-48-49, hivatkozik Katanics Weöresre. Valójában ennél árnyaltabban jellemezhető a keletkezési időszak. Az első vers, amit már korábról is ismerünk, 1940-es keletkezésű.

Vers	Korábbi változatban	Előb ciklusa	Keletkezési év	Magyar etűdők kéziratosa fűzet 1951	Bicinia Hungarica I (eredeti számozás)
Ha hideg szél fut a réten	Ha vihar jó a magasból	Rongyszőnyeg I. 91.	1940	–	7.
Árnyak sora ül a réten...		Magyar etűdők 49.	1948	X	8.
Van-e szoknya eladó...		Magyar etűdők 57.	1949	X	12.
Indulj száz határon...		–	–	–	16.
Szép a Mihály gazda tanyája		–	–	–	22.
Réti csiga...		Magyar etűdők 78.	1949	X	26.
Fut, robog a kicsi kocsi....		Magyar etűdők 4.	1950	X	32.

²² GAZDAG ERZSÉBET: Így láttam Kodályt. (kérdező: Horváth Rezső) In: Vasi Szemle **LIV. évf. 6. szám**

<http://www.vasiszemle.t-online.hu/2000/06/gazdag.htm>

²³ Az ének-zene tanítása XXV/6. 1982: 250-254.

Weöres több ízben is hangoztatta, hogy gyermekverset „szándékosan” csak ritkán írt. Az egészen egyszerű felépítésű versei váltak az idők folyamán gyermekverssé. Ritmikai stúdiumoknak, olykor vázlatoknak nevezték őket, melyeknek keletkezése pillanatában nem is igen gondolkodott arról, hogy gyerekvers lesz-e belőlük vagy felnőtt. (Ritmikai probléma, a rövid szótágok szaladásával való játék indította útjára pl. a *Fut, robog a kicsi kocsi...* kezdetű verset.)

A nagyszámú, gyermeknek számára is megfelelő hangzású verstermés, egyben a Kodály énekgyakorlatok megszövegesítésének másik időszaka, az 50-es évek fordulójához köthető.

1948-ban, egyik pillanatról a másikra megvonták Weöres és felesége publikálási jogát. Többen is segítségükre siettek, munkát, anyagi felajánlást kínálva. Kodály zenepedagógiai anyagokhoz kért szöveget (ebből származik a *Magyar Etűdők* sorozat), illetve műfordítói munkát vállaltak.

A biciniumok mellett a másik nagy megrendelés tehát a **333 olvasógyakorlat** dallamainak megszövegesítésére vonatkozott. Így emlékszik Forrai Katalin a részletekre: „Amikor összeállítottuk az 1951-es óvodai énekkönyv dalait, végigelemeztük az akkor megjelent Magyar Népzene Tára I. kötetének gazdag gyermekdal anyagát. Kiderült, hogy a kívánt felteteleknek [...] a több mint 1000 dallamból csak 45 felelt meg. Akkor javasolta először Kodály, hogy költők írjanak szövegeket a pentaton dallamokhoz. Így született meg kérésünkre Weöres Sándor 180 szövege a 333 olvasógyakorlat dallamaira, amelyből az akkori énekkönyvben már néhányat közöltünk, később pedig egy csokorra való megjelent a «Kis emberek dalai»-ban.”²⁴ Ez utóbbi könyvecske szövegezési munkálataival Weöres mellett Károlyi Amyt, Gazdag Erzsébet és Csukás Istvánt is megbízta Kodály. Ők már „megmutatták, hogy tudnak a gyermek nyelvén, selypítés nélkül”²⁵

Forrai Kati mesélte, hogy amikor az iskolai és óvodai énekkönyvekbe több versszakot is kértek Weörestől, átruházta a feladatot másra... unta, ill. másnak engedett a munkából. Ekkor ajánlotta, hogy Csukás az, aki az ő nyelvén szólni tud.

Így ír *Csukás István* a munkafolyamatról: „Az első szövegváltozatokkal hamar elkészültünk (én persze lassabban). Azért mondom, hogy első változat, mert Kodály nagyon rigorózus volt! Galyatetőn lakott akkor, és sorra küldte vissza a szövegeket. Aláhúzva, mint egy tanár: «ide mélyhangzót kérek, ide magas hangzót!» Weöres könnyedén cserélte ki a szavakat, a hangzókat. Hogy is mondjam: mint aki maga is résztvett a nyelvteremtésben, de legalábbis a kisujjában van a magyar nyelv!”²⁶

²⁴ FORRAI KATALIN: *Ének az óvodában*. Editio Musica, Bp., 1993: 39. A könyv jelzett kiadása közel 50 olyan dalt közöl, melynek megírásában Weöres közreműködött.

²⁵ KODÁLY ZOLTÁN: *Kis emberek dalai*. Editio Musica, Bp., 1962.

²⁶ CSUKÁS ISTVÁN: A magyar nyelv zsenije: Weöres Sándor. *Európai utas* 5/1 (1994): 64-66 vagy Csukás István: *Költők éhkoppon*. Osiris, Bp., 1996: 144-146.

Az egyszólamú olvasógyakorlatok szövegszerzési munkálataiból keletkezett a *Magyar etűdök száz* kis énekszövege, majd a ciklus.

Etűd: gyakorlat, elsősorban technikai készségfejlesztésre alkalmas darab. Magyar etűdök: a magyar nyelv technikai lehetőségeit bemutató versek. Nem fogalmi nyelven beszélnek, hanem zenei jelentést hordoznak.

„A legtöbb magyar etűd Kodály-dallamra készült. Szinte kizárólag Kodálytól tanultam azt a magyar ritmikát, metrikát, melyből a Magyar etűdök ciklus felépítettem.”²⁷ – nyilatkozta a költő. Olyan dalszövegek megírásával kísérletezett, melyeknek prozódíája a leghívebben magyar: népdalok, gyermekdalok és mondókák hagyományából táplálkozott.

Károlyi Amy neve is kapcsolódik a ciklushoz. 1951 karácsonyára *Magyar etűdök* címmel száz kis énekszöveget kapott férjétől (könyv alakban 1985-ben jelent meg).

Így emlékezett vissza a költőnő:

„Az ötvenes évek legelején bementünk Sándorral a volt Rigler-papírkereskedésbe, az Erzsébet-hídnál, s megvettük az összes kapható színű tustintát. Fekete – zöld – piros – sárga – kék. Sándor leült erre a székre, ehhez az asztalhoz, s egy sima lapú könyvecskébe verseket írt, és melléjük rajzolatot. Ott készült a szemem láttára a karácsonyi ajándékom. Ilyen élményem csak akkor van, ha addig ülök virágbimbó előtt, míg ki nem nyílik.”²⁸

Ennek a kézzel írt füzetnek a 17. számú verse az előadás kezdetén idézett „*Csipp-csepp*” című.

Visszaidézve a 92. számú olvasógyakorlat ütem súlyain megszólaló rehangokat, az ismétlődő motívumokat, az egyenletes lüktetést, nem véletlen, hogy Weöresben mindez hangutánzó és hangulatfestő szavakat hívott elő. A vers erős akusztikai hatást hordoz. A Weöres gyermekversek kötetéből szöveget választó zeneszerzőket a vers zenei elemei segítik a kompozíció dallami, ritmikai, strukturális összetevőinek megformálásában. Hallgassuk meg példaként Horváth Barnabás Weöres-versekre készült 21 gyermekkari művéből az *Olvadás* című tételt! Jól érzékelhetően emelkednek ki az ütemek kezdetén az azonos magasságú hangok, a motívumismétlések, és fokozatosan sűrűsödik a ritmikai mozgás. Mindez azt sugallja, mintha az eredeti Kodály-dallam reinkarnálódott volna.

Ferencziné Ács Ildikó

A Bárdos Szimpózium 2013 – Debrecenben elhangzott előadás szerkesztett változata.

²⁷ DOMOKOS MÁTYÁS (szerk.): *Egyedül mindenkivel*. Szépirodalmi, Bp., 1993: 57.

²⁸ Weöres Sándor és Károlyi Amy élete képekben. Összeállította: KÁROLYI AMY. Magvető, Bp., 1984: 156.

Kodály Zoltán genfi zsoltárai Református énekek egy katolikus zeneszerző műhelyéből

Az európai keresztyén gyakorlat a kezdetektől fogva beépítette a liturgiába a zsoltárok könyvének 150 hosszabb-rövidebb fejezetét. A zsoltárok mindig különös és fontos réteget jelentettek mind a mise, mind a zsolozsma liturgiájában: míg a teljes Szentírás szövegeinek túlnyomó része a *tanítás* céljait szolgálja, addig a zsoltárok – melyeket személyes fogalmazásmódjuk alapján nevezhetünk a bibliai líra képviselőinek – a tanításokkal való *érzelmi azonosulás* útját egyengetik.

1. A genfi zsoltároskönyv létrejötte

A zsoltárszövegek alkalmazásában jelentékeny lépést hozott a reformáció. A 16. században létrejött két jelentékeny protestáns egyház liturgikus gyakorlata alapvetőnek tekintette a nemzeti nyelv használatát. Ennek megfelelően mind a lutheránus, mind a kálvinista felekezet törekedett olyan énekeket adni híveinek, melyek a szövegek tartalmának átélését az anyanyelv használatának révén is elősegítik. Luther evangélikus egyháza a korszak modern, német nyelvű vallásos költeményeit korszerű, olykor népszerű zenei anyaggal házasította: így jött létre a *korál* műfaja. Kálvin Biblia-központú szigora ragaszkodott hozzá, hogy a gyülekezet még közös énekeiben is csak a Szentírásból vett szövegeket használja. Kézenfekvő volt tehát számára, hogy gyülekezeti ének céljára a Zsoltárok könyve szövegeit alkalmazza. Tekintve azonban, hogy a bibliai zsoltárok prózaszövegek, melyeknek ritmusát a gondolatok elrendezése adja, a szövegeket újra kellett fordítani. Kálvin először maga készített verses fordítást néhány zsoltárra, hamar rájött azonban, hogy jobb, ha a feladatot fölkészültebbekre bízta. A munkát több nekifutással¹, összesen 23 év alatt végezte el két kortársa, a jó nevű költő *Clement Marot* (1496-1544), és az irodalmilag igen fölkészült lelkipásztor, *Théodore de Bèze* (1519-1605). Ők új francia fordításukban a zsoltárokat strófákba, s azon belül ritmikus és rímes sorokba szedték. A szövegek nagyobb részéhez Kálvin zeneszerzőmunkatársa, *Louis Bourgeois* (1510 k.-1561 k.) írt dallamokat, a többi melódia több, ismeretlen nevű szerzőtől származik. A teljes, mind a 150 zsoltárt – és azok mellett még jó néhány további éneket is – tartalmazó zsoltároskönyv először 1562-ben jelent meg Genf városában².

2. A genfi zsoltárok Magyarországon

A genfi zsoltárok 45 évvel a genfi kiadás után „érkeztek meg” Magyarországra. *Szenci Molnár Albert* (1574-1643) 1606-ban ültette át magyar rímes versekbe és az 1607-es év elején adatta ki a zsoltároskönyvet *Psalterium Ungaricum* címmel. Bár a zenetudósok gyanítják, hogy a genfi énekek gazdag ritmusvilágát a kottát nem ismerő magyar hívek leegy-

szerúsítotték, a zsoltárok mégis általánosan ismertté és népszerűvé váltak a gyülekezeti használatban, s elhatározó hatással voltak az egész magyar nyelvterület kultúrájára. Kétféleképpen:

- Szenci Molnár Albert egységes, képekben gazdag, bátor nyelvezete a folyamatos gyülekezeti használat révén elősegítette a magyar irodalmi nyelv fönntartását, sőt, elhatározó erejű mintaként befolyásolta annak további fejlődését is (a 19. és 20. századi magyar költészet számos jeles képviselője – pl. Csokonai, Arany vagy Ady – tudatában volt ennek a szellemi örökségnek, s tudatosan vállalta azt).
- A genfi dallamok számos helyen őrzik a gregoriánon keresztül Ázsiából átmentett deklamáció-szerű zenei gondolkodás nyomait; a dallszerzők pedig előszeretettel alkalmazták régi egyházi hangsorokat. Rokon vonásaik révén a genfi dallamvilág kapcsolatot talált az európai környezet zenei világától alapjaiban eltérő magyar zenei nyelvhez és így hozzájárult annak fönntartásához.

A fentieknek köszönhető a magyar kultúrának a genfi zsoltárokhoz való erős vonzódása, és az, hogy Európában (a hagyománytisztelő holland mellett) mindmáig egyedül a magyar reformátusok őrizték meg énekeskönyvükben mind a 150 zsoltárt. (Maga a svájci egyház is meglepészik mintegy 40 zsoltárral...)

KODÁLY ÉS A GENFI ZSOLTÁROK

Az első találkozás

Nem lehet tudni, hogy a katolikus zeneszerző mikor találkozott először a genfi zsoltárral, mint a protestáns keresztyénség zenéjével. Az viszont bizonyos, hogy bölcsészai tanulmányai alapján már pályája elején fölismerte a magyar zsoltárszövegek, s az ezek nyomán kivirágzott magyar prédikátor-költészet darabjainak nyelvi értékeit, s azok irodalmi jelentőségét. Ez a fölismerés játszott szerepet az életpályája fordulópontján bemutatott nagyszabású oratorikus darab szövegének megválasztásában is. A Psalmus hungaricus szövege egy ismeretlen szerzőnek az 55. zsoltárra írt parafrázisa. Hogy az ismeretlen szövegírónak legalább a neve ismertté váljék, össze kell olvasni a parafrázis 22 versszakának kezdőbetűit. Kodály a Psalmus hungaricus ismert vezértémájában hasonló visszafogottsággal utal rá, hogy a parafrázis szerzője protestáns keresztyén volt. A téma nyolc dallamsorának nyitóhangjai az 55. genfi zsoltár első sorát idézik. [az már talán soha nem deríthető ki: véletlen-e, vagy a zsoltárdallam szerzőjének tudatos eljárása volt, hogy ez a nyolc hangból álló nyitósor megegyezik Aquinoi Tamás *Lauda Sion Salvatorem* szekvenciájának első sorával...]

Az idézet jelzi: Kodály a genfi dallamvilágot is ismerte. Azt pedig, hogy nemcsak ismerte, hanem elismerte annak zenei értékeit, egy írásos dokumentum³ tanúsítja. Gyermekeknek című 1929-es írásában így nyilat-

kozott: „...A katolikus gimnáziumok világitó tornyai lehetnének a megújuló magyar zenekultúrának, ha istentiszteleti használatra elővonnék a latin nyelvű egyházi zene remekeit Palestrinától máig. ... A protestáns iskolák hasonló csodákat tehetnének a francia zsoltár karfeldolgozásainak, továbbá a német és angol motett-irodalom remekeinek előadásával. ...”

Nem kételkedhetünk benne, hogy Kodály jól ismerte a genfi zsoltárokhoz készült korabeli földolgozásokat, melyek közül méreteiben és jelentőségében is kiemelkedik *Claude Goudimel* (1514 k.–1572) francia zeneszerző gyűjteménye, mely 1565-ben, mindössze három évvel a dallamgyűjtemény kiadása után jelent meg⁴. Mint magyar muzsikusként, Goudimel földolgozásai különösen ismerősek voltak, hiszen azokat *Maróthy György* (1715–1744) debreceni tanár az 1730-as években kiadta Magyarországon, s e földolgozások éneklésére kívánta alapozni az általa létrehozott debreceni Kollégiumi Kántus tevékenységét.

Kodály földolgozásai

Ha a Psalmusban elrejtett sortól eltekintünk, akkor Kodály műjegyzékében 7 genfiszoltár-földolgozást találunk.

Természetesnek tekinthető, hogy e földolgozásokban az eredeti dallamon a szerző általában nem változtatott, ám e természetes szabály alól négy rendkívül indokolt esetben tett kivételt: a 121. zsoltár harmadik verséből kihagyott egy dallamszakaszt, s helyette megismételt egy fontosabbnak tartott másik sort; az 50. zsoltár negyedik strófájának nyitó sorát néhány átmenő hanggal módosította; s szintén a strófafezdő sort alakította át a 114. zsoltár második és harmadik versszakában.

Más a helyzet a ritmussal; e téren Kodály szuverén módon járt el: Az eredeti kotta sematikus, mindössze háromféle ritmusértéket tartalmazó lejegyzését habozás nélkül módosította, ha azt a magyar szöveg indokolta. A legérzékletesebb példa erre az 50. zsoltár, melyben a zeneszerző a vezérdallam felekből és negyedekből álló ritmusát a nyolc földolgozott versszak során 91 (!) ponton változtatta meg hangok rövidítésével, nyújtásával vagy szünetek beiktatásával. A két másik vegyeskari földolgozás szintén több példát mutat a változtatások e koncepciózus formájára.

A legföltűnőbb módosításokat a zsoltárok szövegén hajtotta végre a filológus-zeneszerző. Figyelmen kívül hagyta az egyházi gyakorlatban elterjedt – sokszor oktalan – modernizáló javítgatásokat, helyette minden esetben Szenci eredeti szövegét vette alapul. Kodály változtatásai sok esetben csak a szórendet módosítják, ilyenkor az egyes sorok hangsúlyos, lényeges szótagjai a dallam kedvezőbb – dallami vagy ritmikái – hangsúlyaira kerülnek. Néhol egy-egy szó, vagy fordulat cseréjével frissít az eredeti szöveg merevebb rimelésén; végül – pl. a 150. zsoltár harmadik versében – előfordul az is, hogy egy egész strófa szövegét átalakítja, gondosan ügyelve rá azonban, hogy az így született új szöveg stílusosan tökéletesen illeszkedjék a megmaradt eredeti sorokhoz.

Lássuk ezek után az egyes kompozíciókat! Jelképesnek is tekinthetjük, hogy első genfi dallamföldolgozásait Kodály – következetesen alkalmazott pedagógiai elképzeléseinek megfelelően – gyermekkar számára készítette.

Kétszólamú gyermekkarok

A *Bicinia hungarica* 1940-ben készült III. füzeté hét régi magyar egyházi éneket tartalmaz, közöttük három genfi zsoltár van⁵. Mindháromban végig a felső szólam éneklé a dallamot, az alsó polifonikus kísérettel szegődik hozzá.

– A 33. zsoltár a füzet 117. darabja; műfajilag ‚halleluja-zsoltár’. Eredeti francia szövege *Clement Marot* verse, dór jellegű dallama *Louis Bourgeois*-tól származik. A szöveg négy hosszabb sorból áll, melyek tovább oszthatók rövidebb egységekre: az első két sor kéttagú, a második kettő háromtagú. A rímelés világosan megjelöli a hosszú sorok határát, a dallam ívei a rövidebb egységeket is. Kodály a hosszú zsoltár tizenegy verséből hármat emelt ki.

A földolgozás elsődleges eszköze az ellenpont: a kísérő szólam először laza kánonban, később kötött, végül szabad ellenszólammal követi a melódiát. A szerző a dallam és a kíséret beléptetésének rendjével színesíti a kompozíciót.

– A 124. zsoltár ún. ‚bizalom-zsoltár’; a biciniumok között a 115. szám alatt szerepel. Francia szövegét *Théodore de Bèze* írta. Kodály a zsoltár négy verséből az első és az utolsót emelte ki. Az ötsoros ión (hypo-ión) dallam szerzője *Louis Bourgeois*.

A földolgozás alapelve a kánonszerű imitáció, mely azonban a sorzáratok kedvéért gyakorta ellenpontba vált.

– A 126. zsoltár a *Bicinia hungarica* III. füzetének 118. darabja. Szövegének műfaja ‚hálaének’, tartalmilag a ‚történelmi zsoltárok’ közé tartozik. Francia fordításának szerzője *Théodore de Bèze*, mixolyd dallamát *Louis Bourgeois* írta. Kodály jelentékeny változtatásokat hajtott végre a szövegben, mely eredeti formájában rendkívül avult lett volna, különösen a biciniumok célba vett előadói köre, az iskolás gyermekek számára.

Ebben a kompozícióban a kíséret kerüli az imitációt vagy a kánont, alapeleme inkább az ellenpont vagy a szabad ellenmozgás és a másik két zsoltár-biciniuménál gazdagabb ritmika.

Háromszólamú gyermekkar

– Időben az első a 150. zsoltár háromszólamú gyermekkarra írt földolgozása, mely 1936-ban készült. Az ének – liturgikus műfaját tekintve – ‚halleluja-zsoltár’, azaz dicsőítő ének; francia szövege *Théodore de Bèze* munkája, a ión dallam szerzője ismeretlen. A zeneszerző az első versszakban szinte érintetlenül hagyta a szöveget (egyetlen szó változtatás esett); a 2-3. vers szövegét – és ezzel rímképletét – azonban jelentékeny mértékben átalakította. A 2. versszak első sorban a szórendet érintik ezek az átalakítá-

sok, melyek révén az egyes sorok hangsúlyos, lényeges szótagjai a dallam kedvezőbb – dallami vagy ritmikái – hangsúlyaira kerültek. A strofa második részében a zeneszerző módosítása szerencsésen frissít az eredeti szöveg merevebb rímelésén. A 3. strofa szövegét Kodály még nagyobb költői szuverenitással kezelte, ám az így született új szöveg stílusban tökéletesen illeszkedik a megmaradt eredeti sorokhoz.

A földolgozás – a neoklasszicizmus szabályai szerint – elsősorban a leginkább korhű eszközt, a kései reneszánsz imitációs technikáját használja. Jellemző eleme még néhány madrigalisztikus eszköz, mely a hangszerek hangját idézi.

Vegyekarok

A három vegyeskari földolgozás az 1940-es években készült.

– A 121. zsoltár liturgikus besorolása ‚zarándok-zsoltár’, műfajilag a ‚bizalom-énekek’ közé tartozik. Francia fordítását *Théodore de Bèze* írta, hypo-mixolyd dallamának szerzője *Louis Bourgeois*. A szövegben Kodály csak néhány helyen végzett módosítást; öt helyen szórendet, négyszer egy-egy szót változtatott. A zsoltár ritmusának és dallamának ismeretében világosan látszik, hogy a változtatások mindegyike kedvez a szöveg énekelt kimondásának.

A háborús évek idején, 1943-ban készült négyszólamú motettában Kodály – miként a 150. genfi dallamra hat évvel korábban készült nőikari darabban is – elsősorban a leginkább korhű eszközt, a kései reneszánsz imitációs technikáját használta; de néhány ponton homofonikus szerkesztéssel húzta alá egy-egy szövegsor mondandóját.

– Az a cappella zsoltár-feldolgozások közül méretével és mondandójának súlyával messze kiemelkedik az 1948-ban született 50. zsoltár. Liturgikus besorolása szerint ‚zsoltár az Úr királyságáról’, tartalmilag pedig ‚bölcesség-zsoltár’. A francia szövegfordítás *Clement Marot*, a dór dallam *Louis Bourgeois* munkája. A magyar szöveget Kodály különösen fontosnak tarthatta: A zsoltár kilenc strófájából egyet elhagyott, a fennmaradó nyolc strofa 48 sorának több, mint a felében (26 sorban) változtatta meg a szöveget; olykor csak egy-egy szót, igekötőt, olykor teljes sorokat módosított. A változtatások révén a szóhasználatot úgy közelítette a mai magyar nyelvhez, hogy közben megőrizte az eredeti szöveg stílus egységét. További módosítások történtek a ritmusban: Kodály a magyar szavak találhatóbb kiejtése kedvéért 91 ponton változtatta meg a zsoltár eredeti ritmusértékeit.

A nagyszabású feldolgozás a zeneszerző kórus-műhelyének minden ismert szerkesztési és ábrázoló eszközével él a sűrű és tartalmas szöveg üzenetének pontos megszólaltatása kedvéért.

– A sort időrendben Kodály egyetlen orgonakíséretes földolgozása, a 114. zsoltár zárja. A kísérő hangszer alkalmazását a keletkezés körülményei magyarázzák: A kompozíció 1949-ben a Budapest-Pozsonyi út református templom karnagya, *Arany Sándor* fölkérésére íródott a

templom felújított orgonájának ünnepélyes avatására. A francia szöveget *Clement Marot* írta, a dór melódia *Louis Bourgeois*-tól származik.

A szöveg a történelmi zoltárok csoportjába tartozik, s az egyiptomi szabadság nagyszerű eseményeit beszéli el. A zoltárfő látványos képei- nek megragadásában a zeneszerző az esemény ünnepeltjére, a kíséretet ellátó orgonára bizza a főszerepet. Ennek ritmikailag változatos, virtuóz pedálszólam szinte önálló életet él. A tömbszerűen megszólaltatott kórus elsősorban a monumentális unisono és a szöveg tartalmát könnyen érvényre juttató homofónia eszközét használja.

3. Kodály genfizsoltár-földolgozásainak összefoglaló felsorolása, csoportosítása

Kórustípus szerint

Egynemű karok

– kétszólamú egynemű karok (biciniumok, elsősorban gyermekhangra):

- **33. „Nosza, ti Istenfélő hívek”** (Bicinia Hungarica – III. 117.), 1937-42
dallam: *Louis Bourgeois*, 1545; dór
szöveg: *Clement Marot* / Szenci Molnár Albert;
- **124. „Az Izráel ezt nyilván mondhatja”** (Bicinia Hungarica – III. 115.), 1937-42
dallam: *Louis Bourgeois*, 1551; hipo-ión
szöveg: *Théodore de Bèze* / Szenci Molnár Albert;
- **126. „Mikor a fogságból Isten”** (Bicinia Hungarica – III. 118.), 1937-42
dallam: *Louis Bourgeois*, 1551; mixolíd
szöveg: *Théodore de Bèze* / Szenci Molnár Albert;

Háromszólamú egynemű kar (gyermekkar)

- **150. „Dicsérvétek az Urat”** 1936
dallam: ?, *Genève*, 1562; ion
szöveg: *Théodore de Bèze* / Szenci Molnár Albert;

Vegyeskarok

– vegyeskarok kíséret nélkül

- **50. „Az erős Isten, Uraknak Ura”**, 1948
dallam: *Louis Bourgeois*, 1547; dór
szöveg: *Clement Marot* / Szenci Molnár Albert;
- **121. „Szemem a bércekre vetem”**, 1943
dallam: *Louis Bourgeois*, 1551; hipo-mixolíd
szöveg: *Théodore de Bèze* / Szenci Molnár Albert;
- vegyeskar orgonakísérettel
- **114. „Hogy Izráel kijött Egyiptomból”**, 1951
dallam: *Louis Bourgeois*, 1542; dór
szöveg: *Clement Marot* / Szenci Molnár Albert;

A feldolgozás módja szerint

– strófikus, „tisztá” zenei feldolgozás („rövid darabok”):

33, 124, 126.

– végigkomponált feldolgozás az illusztratív szövegkiemelés eszkö-
zeinek változatos alkalmazásával:

50, 114, 121, 150

Arany János

A Bárdos Szimpózium 2013 – Debrecenben elhangzott előadás.

JEGYZETEK:

- ¹ – **1539 Strasbourg:** *Aulcuns pseaulmes et cantiques / Néhány zoltár és ének:*
szövegek: 6 Kálvin-fordítás, 13 Marot-fordítás + Simeon éneke, Tízparancsolat, Apostoli hit-
vallás;
dallamok: szerzők nincsenek föltüntetve;
- **1542 Genf/1545 Strasbourg:** *La forme des prieres et chants ecclesiastiques / Az imádság és az*
egyházi éneklés módja: Kálvin előszavával;
szövegek: 5 Kálvin-fordítás, 30 Marot-fordítás + Simeon éneke, Tízparancsolat;
dallamok: szerzők nincsenek föltüntetve;
- **1543 Genf:** *Cinquante pseumes en francois par Clem. Marot / Ötven zoltár franciául Cl.*
Marot-tól: Kálvin előszavával;
szövegek: 50 Marot-fordítás (csak szövegek), a Kálvin-fordítások kimaradnak;
dallamok: szerzők nincsenek föltüntetve
- **1547 Lyon:** *Pseaulmes Cinquante de David Roy et prophete / Dávid király és a próféták ötven*
zoltára:
szövegek: 50 Marot-fordítás;
dallamok: Louis Bourgeois (Bourgeois 1543 óta genfi kántor és tanító);
- **1551 Genf:** *Pseumes octante trois de David, mis en rime Francoise / Dávid nyolcvanhárom*
zoltára francia versekbe szedve:
szövegek: Marot és Théodore de Beze fordításai (Beze 1548 óta Genfben van, Kálvin mun-
katársa, majd utódja) + 1 invokatív de Beze-vers;
dallamok: Louis Bourgeois;
- **1554 Genf:** *Octante trois Pseumes de David, mis en rime Francoise / Dávid nyolcvanhá-*
rom zoltára francia versekbe szedve;
szövegek: 49 Marot-fordítás, 34 Beze-fordítás + Simeon éneke, Tízparancsolat, + 6 új Beze-
fordítású szöveg;
dallamok: Louis Bourgeois;
- ² – **1562 Genf:** *Les pseumes mis en rime Francoise par Clement Marot et Théodore de Beze /*
A zoltárok francia versekbe szedve Marot és Beze által:
szövegek: 150 zoltár (125 dallammal) + Simeon éneke, Tízparancsolat;
dallamok: Louis Bourgeois + „Maitre Pierre de Chantre” /Péter mester, a kántor/
- ³ Kodály Zoltán: *Gyermekkarok* in *Visszatekintés, Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozat-*
ok I; Zeneműkiadó 1982. Budapest, 41-42.o. A cikk először 1929-ben jelent meg a *Zenei Szem-*
le XIII évf. II. kötet 1-9. lapján
- ⁴ – 1565 Paris/Genf: *Les pseumes mis en rime Francoise par Clement Marot et Théodore de Bèze*
Mis en musique a quatre parties par Claude Goudimel / A zoltárok francia versekbe szedve
Marot és Bèze által. Négyzólamú feldolgozás Claude Goudimeltől:
150 zoltár (126 dallam, homofón földolgozások); + Simeon éneke (homofón), + Tízparan-
csolat (homofón, a 140. zoltár nótájára); + étkezés előtti és utáni imádság (polifón), + to-
vábbi 26 polifón tétel; mindösszesen 180 (152 homofón, 28 polifón) tétel
- ⁵ A Bicinia hungarica III. kötetében a 115. szám alatt a 124. genfi zoltár, a 117. szám alatt a 33.
genfi zoltár és a 118. szám alatt a 126. genfi zoltár található.

Emlékezés

Kodály Zoltán halálának évfordulóján 2012 március 6-án a Farkasréti temetőben

Nem hal meg az, ki milliókra költi / Dús élte kincsét,
mindnyájan valljuk Arany János gondolatait akik itt egybegyűltünk, hogy tisztelettel emlékezzünk Kodály Zoltán síremléke előtt. Mint egy nagy család, egykori tanítványok, tisztelői, neves zenei intézmények, iskolák, kórusok vezetői és munkatársai, a magyar és nemzetközi Társaságok képviselői, és személy szerint *Kodály Zoltánné Péczely Sarolta* aki hűséges szívvel ápolja, figyelő szemmel és mértéktartó terjesztéssel gondozza az értékes örökséget, – a magyar nemzet kincsét.

Mert nagy kincs birtokosai vagyunk. – Sokan vannak neves magyar zeneszerzők, híres és tehetséges zeneművészek akik világszerte elismertek, és dicsőséget jelentenek hazánknak. De aki ennyire következetesen járta a maga útját – a **magyar nép** kultúrájának felemelkedése, a **mindenki által elérhető** zene megismerésének érdekében – hosszú tartalmas életet megélve, annak végső határáig ezért dolgozott, egyre tágabbra nyitva a lehetőségeket a jobbtátra azt csak Kodály Zoltánról mondhatjuk el.

Mindnyájan ismerjük Kodály Zoltán életútját. Tudjuk, hogy már gyermekkorában Galántán különböző zenei hatások érték – egyrészt a zárt meleg családi otthon klasszikus zenéje, másrészt a falakon kívül a sokszínű falusi élet hangulata – mindez élete végéig elkísérte. Hogy is emlékszik erre vissza több évtized múltán a *Bicinia Hungarica I.* kötetének előszavában?

„Galántai Népiskola, mezitlábás pajtásaim: rátok gondolva írtam ezeket. A ti hangotok cseng felém ötven év kódén át.

Hajigáló, verekedő, fészekkiszedő, semmitől meg nem ijedő, talpig derék fiúk, dalos, táncos, illedelmes, jódolgú lányok: hová lettetek?”

De hogy ez mindig mennyire foglalkoztatta Kodály Zoltánt, annak bizonyítéka, hogy évtizedekkel később – maga válogatott össze a 4 kötetből egy új kiadványt, hogy az szerzte az országban a kisiskolások számára is, könnyen elérhető legyen, – és életének utolsó napjaiban a Kórházban lektorálta a „**Válogatott bicíniumokat**”. Am a megjelenését már nem érthette meg, de azóta is ez az egyik legtöbbet forgatott kis kiadvány, minden magyar iskolában.

Kodály Zoltán, ifjúkori tapasztalatai és magas szintű tanulmányai során, korán fel tudta becsülni a magyar népdal jelentőségét. Megismerve, az addigi népdalgyűjteményeket megismerte a hiányosságokat, és felismerte a tennivalókat. – Maga indult gyalogszerrel az első gyűjtőutakra, hogy feltárhassa és lejegyezhesse a még élő igazi népdalkincset. – Méltó társra, igaz barátira talált *Bartók Béla* személyében. A gyűjtőmunkával együtt a tudományos feldolgozást is megkezdték. Rendíthetetlen munkával – küzdelmek, ellenvetések, érdektelenségekkel szemben – Kodály következetesen folytatta a saját magára rótt feladatait.

Az elültetett fa meghozta gyümölcsét, – az első tanítványok, akkori neves munkatársak közreműködésével –, közel negyven évre a tervezett közzététel után **1951-ben megjelent a Magyar Népzene Tára I. kötet – a Gyermekjátékok.**

Bartók és Kodály elkötelezett munkája eredményeként azóta folyamatosan dolgozzák fel a hatalmas magyar népdalkincset, újabb és újabb munkatársak segítségével, az egykori tanítványok, – és immáron a tanítványok tanítványai.

A Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetében legutóbb jelent meg, 2011 év végén – jól időzítve a közelgő 130. születésnap idejére – **A Magyar Népzene Tára XI. és XII. kötet.**

A most megjelent kötetek főmunkatársa: *Olsvai Imre*, szerkesztője *Domokos Mária* és *Paksa Katalin*. De hosszan sorolhatnám a kötetben felsorolt munkatársak neveit, – akik nagy örömeinkre – sokan most is itt állnak közöttünk.

Kodály Zoltán zeneszerzői, tudományos és népzenei munkássága mellett meghatározó volt Zeneakadémiai **tanári működése**. 1907-től volt a Zeneakadémia *tanára*. Misszióknak tekintette a tanítást – de mindenkor összeegyeztethetőnek a zeneszerzéssel. Mindenek előtt művelt muzikósakat akart nevelni, hogy tehetségük később az egyéni hajlamaiknak a legmegfelelőbb területen bontakozhasson ki.

Meg kell említeni az első zeneszerző osztályt ahol a 13 tehetséges, végzős növendék között volt *Ádám Jenő*, *Bárdos Lajos*, *Kerényi György*, *Kertész Gyula*. Ők alkották a következő generációt, akik következetesen vallották Kodály elveit és életük során az **ifjúság zenei neveléséért**, és az „**Éneklő Magyarorszáért**” cselekedtek. Zeneakadémiai tanárságuk idején ennek szellemében mindezt továbbadták tanítványaiknak. Így a következő nemzedék megvalósíthatta az elődök szándékát.

Kodály előtt új nagy lehetőségeket tárt fel a *Psalmus hungaricus* bemutatója 1923-ban. Az országos érdeklődés mellett a nagy sikerre felfigyelt a külföld is. – De fordulópontot jelentett a tekintetben is, hogy a zeneszerző rátalált a **gyermekkórus** hangjára. Ezidőtől Kodály minden alkotó korszakában jelentős szerepet töltött be a **vokális zene**. 1925-ben jelentek meg az első gyermekek, majd követték a csodálatos vegyeskarok.

Határtalan műveltsége és olvasottsága, olyan örökértékű szövegeket tudott választani megzenésítésre, amelyeket ha ma énekelünk, vagy hallgatunk, úgy érezzük napjainkban is éppen időszerűek.

Ám ha a népdalgyűjtés és a magyar zenei nevelés jelentőségéről szólnunk, meg szeretném említeni azt az első úttörő kiadványt, amelyről talán már csak kevesen tudnak, az **Iskolai énekgyűjteményt**, – elsőként ez mondja ki Előszavában: „A népiskolai énektanítás gerince a népdal”. Az I. kötet 1943-ban jelent meg, a II. kötet 1944-ben – a háború rettentő éveiben. Hadd említsem meg, hogy az én korosztályom még ebből készült fel Kodály Zoltán népzene óráira. Könyvem megsárgult lapjain ott vannak az akkori széljegyzetek. És megjelölve az a 200 dal amit a kollokviumra vittem. És megvallom, előttem Kodály Zoltánnak mindenkor az a barátságos arca lebeg, amin egy-egy mosoly is átsuhant, amit némely különlegesen szép népdal meghallgatása kiváltott.

Ám e gazdag gyűjtemény csak *tiszavirág* életű lehetett – együtt azzal a teljes 8 osztályos tankönyvsorozattal, ami új életet lehel az énektanításba – alighogy elindult az ismertség útján, 1949-ban már betiltották, vagy bezúzták. De az elszórt mag jó földbe hullott, a fejlődés megindult. Mint ahogy a hó alól a kis növények előbújnak, úgy keltek életre az énekes iskolák. A szülőváros Kecskemét valósította meg az első ének-zenei osztályt.

A következőket, szívós munka eredményeként az 50-es években létrejöhett a magyar gyermekek zenekultúrájának előmozdítása érdekében – a mindennapos énekóra – az ének-zenei iskolák modellje. Hamarosan követőkre talált, Az 1960-70-es években érte el tetőfokát, „virágzásba borult az ország”. Az egész világ figyelmét felkeltette, messze földről csodájára jártak, tanulmányozni kezdték e különleges módszert.

Jól megalapozott magas fokú oktatási keretben a külföldiek a továbbiakban is szorgosan folytatják tanulmányaikat, ma már egyetemi szinten, Kecskeméten és Budapesten. Így hazájukba visszatérve a világ számos területére, ismertséget és dicsőséget szereznek a magyar zenei nevelésnek és kultúrájának.

És itthon, hogy alakult a folytatás? ... Az élővilágban ismeretes és látványos, – hogy a virágzást hervadás követi. – De az új hajtások mindig erőre kapnak és tovább éltetik a nemes fajtákat. Örök törvénye ez a természetnek. **Higgyünk ebben!** Csak ápolni, gondozni kell az életerős hajtásokat. – Ez a mi feladatunk, és ehhez útmutatót kaptunk. – Kodály Zoltán példamutató, karizmatikus egyénisége mindenkor követőkre talált, akik

minden területen folytatták a megkezdett munkát, mint ahogy Kodály Zoltán számára a komponálás, a tudományos munka, a népzenei anyag folyamatos revíziója, és az ifjúság zenei nevelésének kérdése egész életében szakadatlan feladatokat jelentett. De biztos arányérzékkel teremtette meg e sokoldalú tevékenység belső egyensúlyát. – A múltra támaszkodott, a jelenben dolgozott és száz éves távlatokban gondolkodott. –

A tanítványok tanítványainak feladata megismertetni, hittel és meggyőződéssel tovább adni és tovább haladni a Kodály Zoltán által megállmodott és kitaposott úton, a világ állandó fejlődésének, és változásainak közepette.

Ennek a szellemében adózzunk tisztelettel a Mester emléke előtt.

Márkusné Natter-Nád Klára

Közreműködött, a *Kós Károly Általános Iskola Gyermekkórusa*, *Hraschek Katalin* vezetésével. Bevezetőként Kodály gyűjtötte népdalcsoport énekeltek. Majd a Biciniumokból adtak elő néhány gyöngyszemet. A beszédet követően a gyermekkórus előadásában hangzott fel Kodály műve a: *Zöld erdőben*.

A nagyszámú, gyönyörű koszorúk elhelyezését követően a Himnusz közös énekével zárult a megemlékezés.

Kettős születésnap megemlékezés

Hommage à Weöres Sándor

a száz éve született költő emlékének adózva és születésnapja alkalmából

Szőnyi Erzsébet zeneszerzőt köszöntve,

szervezett ünnepi hangversenyt a Magyar Művészeti Akadémia

2013. április 22-én.

A Petőfi Irodalmi Múzeum adott helyt a különleges koncertnek.

A műsoron *Dubrovay László* Kossuth-díjas zeneszerző, a MMA zenei tagozatvezetőjének köszöntője után Weöres megzenésített versei hangzottak el, a zeneszámok között *Juhász Róza* és *Oberfrank Pál* színművészek szavatait hallhattuk, az est házigazdája *Lázár Balázs* volt.

A műsor első számaként Szokolay Sándor *Orbis pictus* Op. 73. tétélei (Eleven tükör, A változás temploma, Születés, A jövő) hangzottak el *Halmi Katalin* – ének, *Balogh Katalin* – fuvola és a vonósnyégyes: *Tfirst Péter*, *Hargitai Géza* – hegedű, *Várnagy Mihály* – brácsa, és *Rózsa Richárd* – cselló előadásában.

Kocsár Miklós „A kísértet dalá”-t és Nógrádi Péter két megzenésítését (Akik megtalálnak, és Tengertánc) *Wiedemann Bernadett* – ének, és *Virág Emese* – zongora előadása szólaltatta meg.

Decsényi János Triptichonját Weöres Sándor „Szagatott” c. költeményére *Kelemen Dániel* – ének, és *Kincses Margit* – zongora kíséretével adták elő. Az est *Szőnyi Erzsébet* zongoraötösével zárult, melyet *Nagy Márta* – zongora, és a már említett vonósok játszottak.

Szőnyi Erzsébet: Zongorás kvintett

A zongoraötös (vonósnyégyes társul a zongorához) műfaja a XIX. században alakult ki. Az ezt megelőző időszakban fúvósok társaságában szólalt meg pár kvintett, gondoljunk csak Mozart vagy Beethoven zongoraötösére.

A XX. század magyar szerzői is komponáltak zongorás kvintettet (pl. Bartók és Dohnányi – ő kettőt is) Ez a felállítás a romantika korában a legnépszerűbb, ennek ellenére nem gyakran írnak a zeneszerzők ilyen összetételű kamaragyűttesre. 1998-ban Szőnyi Erzsébet ajándékozott meg egy háromtétéles zongoraötössel, amit volt szerencsém még abban az évben bemutatni az Óbudai Társaskörben az Éder vonósnyégyes közreműködésével.

Az első tételre bátran kijelenthetjük, hogy modern értelemben vett klasszikus szonátaforma. Formabontó több szempontból is: már a kezdeti téma is négy motívumból áll, s a továbbiakban is ezekből építkeznek – attól függően, hogy mit kíván a variáns karaktere. Tulajdonképp nagyon egyszerű a ritmikai építkezés: a kétütemes, csak negyedlépéseket

nyolcadmozgás követi, így változik a súlyos, szinte statikus téma fő könyved karakterre, illetve a folytatás játékos karakterre az újabb motívum segítségével. Hosszan lehetne elemezni a formai változatosság – a karakterek – a témakombinációk ötletességét. Pl. a szonátaforma melléktéma megbontja az addigi szabályos 4/4-es lüktetést, s egy 3/8-os aszimmetrikus motívum veszi át a domináns szerepet. Találunk 5/8-os ütemeket, váratlan helyeken akcentusokat a zongorában, de néha a vonós szólamokban is. A szerkesztési ötletek kifogyhatatlan tárháza a különböző karakterek létrejöttét biztosítja. Egyenrangú partnerként kezeli a szerző a különböző szólamokat, mégis a vezérszerep gyakran a zongoráé. A zongoraszólamokat sokszor állítja szembe (tematikusan) a vonósnyégyessel. Pl. a zongoraszólamban a téma egyik motívumára a vonósok válaszolnak egy másik motívummal. Ezáltal nemcsak a tematikus anyag ötvöződik, hanem egyidejűleg a karakterek is. (pl. a markáns karakter félbeszakad, vagy játékos elemmel folytatódik.) Akad példa arra is, hogy az addigi aszimmetrikus hangsúllyal teletűzdelt szabályos lüktetés 7/8-os ütembe lendül át, hogy egy rövid kadenciába torkolljon. Ez vezet a formailag teljesen szabályos visszatéréshez.

Természetesen a folytatásban új elemekkel találkozhatunk: a játékos motívumot a vonóshangszerek kezdetben egymást követően hozzák, miközben a billentyűk a kezdeti negyedek pesante karakterét zakatolják, majd a két hegedű folytat türelmetlen párbeszédet a mélyvonósokkal. A zenei „sűrítés” eszközét is felfedezhetjük a tétel vége felé közeledve, de észrevehető a kezdeti témamotívumok helycseréje is a zongora és a vonósok között.

A tökéletes formai és motívikus szerkesztés (pl. tématorlasztás, témafordítás, imitáció) a második, a lassú tételen is megfigyelhető. A staccato zongoratómára a vonósok pasztell színű legatója válaszol. Itt is találunk egy rövid improvizációszerű kis kadenciát, mielőtt visszatérne a kezdeti, zongorán megszólaló témamotívum. A tétel vége teljesen elhal, hogy hirtelen átválthasson a Perpetuum mobile-re, a harmadik tételre. Ennek a Presto tételnek alcíme „bül-bül” (utalva Arany János Szondi két apródja című balladájára.) Tulajdonképp az előadók, illetve a hallgatók fantáziájára bízta a szerző, hogy ki-ki milyen madarat képzeljen a négy hangból álló motívum mögé. A zenei szerkesztés ötletgazdagságát dicséri, hogy a 16-od mozgás mindig jelen van valamelyik hangszeren. Leginkább a zongora játssza a virtuóz szólamot, bár itt is felbukkan egy-két madártrilla, amit néha megzavar egy-egy „madárpitty”.

A különböző természetbeni hangzásokat gazdagítják a pizzicatos effektusok, vagy a mordenttel ellátott nyolcadok. Ebből a tételből sem hiányozhat a miniatűr kadencia, amit egy frappáns, csattanós befejezés követ. Remélhetőleg mihamarabb felkerül a mű a kamarakonzertek listájára! Igazán nagyon élvezetes nemcsak hallgatni, hanem előadni is!

Nagy Márta

XII. Regionális Szolfézsverseny Törökbálinton

Szőnyi Erzsébet Kossuth-díjas zeneszerző, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola nyugalmazott tanszékvezető tanára, a MKT tiszteletbeli elnökségi tagja, a MMA tagja és még számos rangos díj és titulus birtokosa 1994 októberétől a törökbálinti Zeneiskola névadója, majd a város díszpolgára kitüntetett címmel is joggal büszkélkedhet.

A Szőnyi Erzsébet Zeneiskola AMI, 2013. április 20-án rendezte meg a XII. Regionális Szolfézsversenyt Törökbálinton. Az elmúlt években Szőnyi tanárnő rendszeresen jelen volt a versenyeken akár úgy, mint zsűriző tanár, vagy mint tiszteletbeli vendég, akitől a díjazottak a zeneszerző személyes ajándékait is átvehették.

Az idei verseny ünnepélyes megnyitóján *Sárközi Márta* tankerületi igazgatónő lelkesítő köszöntője után a zeneiskola 3 tehetséges növendékének rövid hangversenyét hallottuk. (Berente Dalida zongora, Mitrovics Hanna fuvola, Szentannai Eszter gordonka); a kíséretet ellátó tanárok: Békésiné Tajler Ildikó és Feleki László.

A szolfézsversenyen összesen 61 tanuló vett részt 9 zeneiskolából: Biatorbágy, Budakeszi, Budaörs, Érd, Göd, Solymár, Százhalombatta, Szentendre, Törökbálint. A legtöbb növendék a következő 4 AMI-ből versenyzett: Érd (16), Törökbálint (11), Budakeszi (10), Szentendre (8). A tanulók 6 korcsoportban mutatták meg tudásukat írásbeli és szóbeli feladatok megoldásával.

Engedtessek meg, hogy az alábbiakban felsoroljam a zsűri tagjait, ezúton is megköszönve szakszerű és gyermekközpontú zenei munkájukat. Zsűri (római számok a korcsoportokat jelölik): Szekeres Adrienn I., Bárdosné Molnár Katalin II., Szilfai Márta III., Igó Lenke IV., Gyótár Györgyné V-VI. A diktálást és szóbeli feladatokat ellátó helyi tanárkollektívák: Bangóné Berki Anita, Békésiné Tajler Ildikó, Molnárné Szombatfalvy Csilla, Nógrádi Péter, Sebestyénné Zádor Ilona, Tóthné Pfeffer Lilla.

A versenyfeladatok tartalma és azok megoldása magas színvonalon képviselte a különböző intézményekben folyó zenei munkát, teret adva a kiemelkedő tehetségű növendékek és tanáraik megmérettetésének és elismerésének. Talán elmondhatjuk, hogy az elért szép eredmények méltók a Szőnyi tanárnő által képviselt és vágyott magyar zenei neveléshez, a nevével fémjelzett iskola hírnevéhez.

A szolfézsverseny díjazott tanulói korcsoportonként a következők voltak:

Korcsoport	Arany	Ezüst	Bronz
I.	Rozner Éva Mária	Simai Andrea	Haász Csilla
II.	Bradács Kristóf	Tóth Luca	Fodor Barbara
III.	Rétháti Júlia	Német Sára	Szűcs Enikő
IV.	Danó Dorka	Varga Lilla Andrea	Szabó Zsófia
V.	Mihalicza Csenge	Vizi István	Makay Annamária
VI.	Király Ádám Miklós	Gróh Katinka	Mendik Ágnes

A szóbelin népdal, ill. műzenei részlet lapról-olvasása mellett a gyerekek egy szabadon választott „kedvenc” népdalt is elénekelték. A legszebben éneklő tanulók produkcióját külön díjjal értékelte a zsűri: Rozner Éva Mária I., Szász Gyöngyvér II., Rétháti Júlia III., Bokor Zsófia IV., Mendik Ágnes VI.

Gratulálunk az elért sikerekhez és további jó munkát és versenyszereplést kívánunk.

Az idén először a legeredményesebben szereplő felkészítő tanárok is nyilvános elismerésben részesültek: Szabó Júlia, Érd (6 díj: 2 arany, 3 ezüst, 1 bronz); Hellingerné H. Katalin, Százhalombatta (2 díj: 2 arany); Juhos-Kiss Eszter, Budakeszi (2 díj: 2 arany); Bokorné Forró Ágnes, Szentendre (3 díj: 1 ezüst, 2 bronz). Köszönjük áldozatos munkájukat.

A verseny a Budapest Saxophon Quartett rövid koncertprogramjával zárult, melyet Szőnyi Erzsébet professzorasszony születésnapján köszöntése koronázott meg *Feleki László* igazgató úr meleg szavaival. A díjkiosztót és a tárgyjutalmak átadását a gyerekek és közönség lelkes ovációja kísérte. Ismételt köszönet illeti a Szőnyi Erzsébet Zeneiskola, AMI és tantestülete csodálatos rendező- és szervezőmunkáját. Még sok ilyen szép és tartalmas versenyt kívánok mindannyiunknak!

Igó Lenke

Születésnap koncert Nyíregyházán

„Egy jól szervezett vegyeskar a város egész társadalmát zenei öntevékenységre mozdítja. Költsége jóformán semmi, eredmény: lelki emelkedettség, boldogabb, igazabb, jobb emberek.”

Ezt a gondolatot Kodály Zoltán fogalmazta meg 1937-ben, jó 75 évvel ezelőtt rendezett kórus-hangversenyen a Nyíregyházi Színházban. (Előadása később *Vidéki város zeneélete* címmel jelent meg nyomtatásban.)

A világ azóta sokat változott, de a kodályi cél, mintha ebben a vidéki városban megvalósulni látszana. A Nyíregyházi Kodály Iskolában folyó munka, a *Szabó Dénes* irányította-vezette kórus-élet valóban az egész város zenei életét határozza meg. Szerencsésen találkozunk itt a kiváló művészeti, szakmai irányítás, a város elismerő támogatása, a résztvevő és támogató, fiatalabb és idősebb közönség szeretete. Ezért szólalnak meg rendszerint a műsorok zsúfolt, telt ház előtt, kelnek el a bérletek a sorozatok megindulásakor. A 2012-2013-as Cantemus kórusbérlet címe: *Évfordulók*. Ebben a sorozatban Kodály Zoltán, Don Carlo Gesualdo, Johannes Brahms énekkari muzsikája csendült, vagy csendül fel a tavasz folyamán.

Február 23-án itt kapott helyet az Ünnepi hangverseny, mely a **80 éves Kocsár Miklós** előtt tiszteleg.

A zeneszerző és a Cantemus kóruscsalád együttese között évek óta szoros a kapcsolat. Kocsár művek ajánlása, bemutatója, itthoni és külföldi előadása jelzi ezt a kötődést. Bizonyára erre a kapcsolatra épülhetett az a szeretet és tisztelet, mely az egész estét jellemezte. Így szóltak a köszöntések is: *Fekete György* (a Magyar Művészeti Akadémia elnöke), *Dr. Kovács Ferenc* (Nyíregyháza polgármestere),

Vinnai Győző (Megyei Kormányhivatal vezetője) *Párkai István* (a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem nyugalmazott professzora).

És szóltak a szebbnél szebb Kocsár-művek. A Cantemus Gyerekkar előadásában Kányádi Sándor és Csanádi Imre verseire írt nagyszerű *Tavaszhivogató*-darabok, a Pro Musica Lánykar előadásában Nagy László verseire komponált kórusok, *Szabó Dénes* vezényletével.

Szünet után a Napsugár Gyerekkar teljesítményét csodálhatta a közönség. Vezényelt, *Szöke Rita*. Végül a Cantemus Vegyeskar nagyszerű előadásában szólalt meg a *Virágok, veszélyek*, majd a *Csodafüű-szarvas és Hegyet hágék* c.kórusművek. Vezényelt, *Szabó Soma*.

Szabó Dénes kedves, közvetlen köszöntése után, intésére felzendült az egész terem, körben a teljes összkar, az erkélyről fúvósok kíséretével a *Jubilate Deo*.

A koncert végén, mintha Kodály Zoltán 75 évvel ezelőtt mondott látónoki gondolatai valósultak volna meg. Lelkileg emelkedettebben, boldogabban, igazabban, jobb emberként jöhettünk el a hangversenyről. *Isten éltesse Kocsár Miklóst* – köszönet a sok-sok szépért, értékért az alkotónak és előadóknak!

dr. Joób Árpád

100 éve született *Dávid Gyula*

Dávid Gyula emlékezete Visegrádon

Ritka eset: két Kossuth-díjas testvér; testvérek, akik különböző művészeti ágakban érdemelték ki a legmagasabb kitüntetést. *Dávid Károly* építész, a Népstadion és MOM művelődési ház tervezője 110 éve született. *Dávid Gyula* zeneszerző, a Zeneakadémia kamarazene professzora pedig 100 éve.

A család a 19. század utolsó harmada óta kötődött a hajdani királyi városhoz. Tiszteletükre Visegrádon az *Ars Danubiana Egyesület* és *Klenjanszky Tamás* szervezett megemlékezést, 2013. május 4-én.

„**Két régi visegrádi**” címmel mindkettejük életművét áttekintő kiállítással adóztak a jeles alkotók emlékének a Művelődési Házban. A kiállítást a város polgármestere – maga is építész – *Félegyházi András* nyitotta meg, majd *Dávid Ferenc* művészettörténész, a zeneszerző fia mutatta be a kiállítást a népes érdeklődő közönségnek. A kiállítást rendezte: *Dávid Ferenc*, *Dávid János*, *Fehérvári Zoltán* és *Biri Elvira*.

„**Koncert Dávid Gyula emlékére**” címmel hangversenyt tartottak este a visegrádi református templomban. A koncert egyúttal a Magyar Kodály Társaság „Kodály és kora, Kodály és köre” című sorozatának első programja volt.

A hangversenyen *Dávid Gyula* ifjúkori karádi gyűjtéséből adott elő *Varga Evelin* népdalénekes, majd *Szőnyi Erzsébet: Duó hegedűre és*

mélyhegedűre című – Dávid Gyulának és Járdányi Pálnak ajánlott – műve került előadásra, az egykori kollégák üdvözlétét hozva, közös muzsikálásukra emlékeztetve. Végül a teljes *Somogyi kvartett* lépett pódiumra, hogy az ünnepelt *II. vonósnygyesével* idézze fel a zeneszerző művészetét. A hangversenyhez e sorok írója mondott bevezetőt, melynek összefoglalója az alábbiakban olvasható.

– Egy személyes találkozás felidézésével kell kezdenem. Az 1970-es évek elején egy nyári Ifjú Zenebarát nemzetközi táborba látogattam el Pécsre, ahol a fúvós kamarazenei foglalkozásokat vezette Dávid Gyula. Ott volt alkalmam Dávid tanár úrral röviden beszélgetni. Óhatatlanul szóba került Kodály Zoltán, hiszen az ő tanítványa volt. Azok közé tartozott, akik kicsit sajnálkozva beszéltek arról, hogy mesterüket a zenei nevelés ügyének felvállalása a komponálástól, nagyobb művek írásától vonta el. Ha hosszabb időtávban, a személyes kapcsolat oldalról közelítjük meg mester és tanítvány viszonyát, akkor a Kodálynak oly fontos szívügyet jelentő népzene gyűjtéshez kell visszalépnünk. Az egészen fiatal Dávid Gyulát küldte Kodály Zoltán Karádra, hogy feltérképezze a terepet, s mivel érdemes anyagot talált az „előörs”, maga is ellátogatott a Somogy megyei faluba, s így született meg egyik legnépszerűbb férfikari műve, a Karádi nóták. Hátrahagyott jegyzeteiből tudhatjuk, hogy Dávid Gyula a Nemzeti Színház zenei vezetőjeként a régi színházi kottatárat búvárolva találta meg Erkel Ferenc 1840-es években írott népszínműzenéit, köztük nem egy népdal feldolgozásával. (Magyar zene, magyar nyelv, magyar vers, 293. old.) Tudjuk, hogy Kodály figyelemmel kísérte volt tanítványainak pályáját. Erről tanúskodik egy töredékes írásbeli elmélkedése a „Kodály iskoláról”. Ebből megtudhatjuk, hogy kiket érzett magához legközelebb a kortársai és tanítványai közül. Biztos, hogy az egyik kapocsnak a népzenehez, a zenei anyaföldhöz való viszonyt, a „magyarság-élményt” tartotta. Dávid Gyulát így fogadta zenei rokonai körébe: „Dávidnak van ilyen élménye. S ha belebúvik is a kozmopolita tizenkétfokúság divatos egyenruhájába, mozgásán érzik valami.” (Ü. ott, 88-89. old.) A nyolcvanadik születésnapjára küldött zenei üdvözlét (a tanítványok közös alkotásába írott variációt) egy kis zongorakompozícióval köszönte meg, amely a tizenkétfokúságot tágabb tonális-funkciós keretben értelmezi. (Ld. Kodály Zoltán levelei, 301-302. old.)

Ha a másik oldalról vizsgáljuk meg a mester és tanítvány viszonyt, Dávid Gyula nyilatkozata, Feuer Máriának az Élet és Irodalom c. lapban, majd az *50 muzsikusk műhelyében* című gyűjteményben (Zeneélet sorozat, Zeneműkiadó, 1976. 18-21. old.) megjelent interjúja – *Mondanivaló és hagyomány* – lehet kalauzunk. A riporter úgy szólítja meg a zeneszerzőt, mint „az úgynevezett Kodály-iskola képviselőjét”, aki „a magyar zene külföldi elismerését segíti elő”. Idézzünk néhány gondolatot az interjúból.

„Azt hiszem túlzott jelentőséget tulajdonítunk a 'nyelvújításnak'. Brácsaversenyem külföldi előadássorozata igazolta, hogy határainkon kívül másképpen értékelik azt a generációs különbséget, a zeneszerzői irányzatoknak azt a differenciálódását, amelyet mi olyan lényegesnek érzünk. Az egységesnek tartott magyar iskola legjobb képviselői ugyanis [...] anyanyelvi szinten beszélik saját zeneszerzői nyelvüket, s képesek a hagyományok ápolására és továbbfejlesztésére. [...] A megújulás lehetőségét két tényező dönti el: az egyik a mondanivaló, a másik a zeneszerzői technika. [...] Zenei neveltetésem, múltam, tapasztalataim, élményeim alkotják azokat az elemeket, amelyekből stílusom kialakult. Gyerekkoromban életre szóló impulzusokat kaptam az iskolában Rajeczky Benjamintól: nemcsak Kodály akkoriban keletkezett kórusaival ismertette meg, hanem a gregoriánnal és a reneszánsz mesterekkel is. [...] Ezek hatása épp oly kitörölhetetlen nyomot hagyott bennem, mint a későbbi népdalgyűjtő utak emléke és tanulsága. A brácsaverseny is ezekből a gyökerekből, sőt hangszeres múltamból is táplálkozott: évekig brácsáztam, és a hangszer lelkét jól ismertem. [...] Amikor megismerkedtem a dodekafón komponálási technikával, a mondanivalómhoz illően kezdem alkalmazni. A hangváltás a József Attila három versére készült *Új magyarokhoz* című kórusműben következett be először. [Említi még a III. szimfónia és Sinfonietta című műveit.] Mégsem hiszem, hogy a dodekafónia határozná meg ezeket a műveket. Véleményem szerint a jó melódiánál – márpedig a dallamról nem akarok, és nem tudok lemondani – mindegy, hogy diatonikus, vagy dodekafón. A lényeg az, hogy a hangok úgy illeszkedjenek egymáshoz, mintha az örökkévalóság óta egymáshoz tartoztak volna.”

Ha meghallgatjuk – a ma szinte elfeledett, tegyük hozzá: méltatlanul mellőzött – Dávid Gyula műveit (amelyek sajnos többnyire csak régi fekete-lemezen találhatók meg), igazat kell adnunk mind magának a zeneszerzőnek, mind Kodálynak: „érezik valami a mozgásán”. A tizenkétfokúságot alkalmazva is megmaradt melodistának, megmaradtak az őszinte emberi megnyilvánulások, érzelmek a zenéjében, át tudott valamit menteni korábbi gondolkodásmódjából, kifejezőkészségéből. Művészi üzenete ma is érvényes. A centenárium az ő estében is jó alkalom, hogy segítsen visszahelyezni műves alkotásaival kiérdemelt helyére a magyar zenei életben. –

Ittész Mihály

Megemlékezés az Óbudai Társaskörben

A visegrádi megemlékezést követően néhány nappal, május 9-én, Budapesten az Óbudai Társaskörben tartottak hangversenyt a 100 éve született *Dávid Gyula* emlékére, amit a Bartók Rádió is rögzített.

Mácsei János zenetörténész ismertette a zeneszerző gazdag életútját, kezdve ifjúkorától, amikor első hangszere a hegedű volt majd a brácsára váltott és a későbbi években e hangszerre komponált műve vált legismertebbé. Ifjúkorának egyik meghatározó tanáregyenysége volt Rajeczky Benjamin. A Zeneakadémián zeneszerzés szakon 1933-38-ig Kodály Zoltán tanítványa volt. Az ő ösztönzésére kezdte népdalgyűjtését

Karádon. Gyakorlati muzsikus volt, zenekarokban játszott, vezette egy ideig a Honvéd Művészegyüttes zenekarát, majd a Nemzeti Színház karmestere volt és 1950-től a Zeneművészeti Főiskola tanára. Érdeklődése nagymértékben irányult a fúvószené iránt, amit műveinek sokasága is bizonyít, de művészetére általában jellemző a szerteágazó színes repertoár. Ebből nyújtott be szép válogatást az emlékező hangverseny.

A műsorban elsőként költők versére komponált dalok hangzottak fel: Két Berzsenyi dal; Ady Endre- Sappho szerelmes éneke, József Attila- Mellékdal (az Ódából), és Névnapi dicséret. Előadta *Rajk Judit*, *Marci Mariann* zongorakísérettel. Ezt követték a hangszeres művek: Szonáta fuvolára és zongorára; Zongoraszonáta; Preludio – fuvolára és zongorára; Szonatina – brácsára és zongorára; Pezzo per viola – zongora. Az előadók: *Matuz Gergely* és *Matuz István* – fuvola; *Tóth Balázs* – brácsa. A zongora művek és kísérek előadója: *Marci Mariann*.

Utolsóként került előadásra *Kodály Zoltán: Cím nélkül – Válasz Dávid Gyulának* (1963) c. zongoramű. Ennek előzménye, hogy Dávid Gyula fuvola művet komponált és ajánlott Kodály 80. születésnapja tiszteletére – erre kapta a *Mestertől* e választ.

Volt egy nagyon érdekes színfoltja e rendezvénynek, mert mielőtt a hangverseny elkezdődött volna, Mácsei János egy amatőr filmet mutatott be, mely 1955-ben készült Sárospatakon. Akkoriban Alkotóház működött a várban. A filmet a műsorvezető édesapja *Mácsei István* festőművész készítette aki akkor ott együtt volt és jó barátságban Dávid Gyula család-

jával. Felelevenedett a nézők előtt az a korszak, annak az életből vett néhány mozzanata és egyesek az éppen ott tartózkodó művészek közül.

Erről igen kevés emlék maradt fenn, feledésbe merült az akkori Alkotóház múltja, és így igen nagy értéket képvisel a kornak egy ilyen miniatúr felelevenítése.

Köszönet illeti az előadókat, közreműködőket és az Óbudai Társaskör vezetőjét, hogy lehetőséget adtak a sok évtizeddel ezelőtti a „múlt századi” zeneszerző munkásságának méltó bemutatására, a művek színvonalas előadására.

Márkusné Natter-Nád Klára

SZINKÓPA Vegyeskari Találkozó 2013

Budapesten, a *Patrona Hungariae Általános Iskola és Gimnázium* volt a színhelye 2013. március 2-án az egész napos rendezvénynek. Másodikkal került sor a **II. Szinkópa** találkozóra.

E különleges elnevezés megálmodója és az álmok megvalósítója, a kiváló karnagy, főiskolai docens, több kórus vezető karnagya *Cseri Zsófia*, aki remek szervezőkészséggel 2012-ben első ízben már bizonyította e találkozó létjogosultságát. Hiszen tartalmát illetően nevezhetnénk „Öntevékeny kórus és kóruskarnagyok továbbképzésének” amire – mint minden érintett vallja – bizony nagy szükség van.

A szép kiállítású meghívó bevezető sorai-
ban **Cseri Zsófia** így nyilatkozik: „Az I. Szinkópa Vegyeskari Találkozó megrendezésével az volt az elsődleges célunk, hogy amatőr vegyeskarok, kamarakórusok számára olyan szakmai napot biztosítsunk, melynek során a kóruséneklés gyakorlati kérdéseivel érdemben foglalkozunk, közösen „okosodunk”, új ötleteket kapunk, egymást egy kicsit jobban megismerjük, s közben sokat énekelünk. Mivel mindez hiánypótló alkalomnak tűnt, az I. Szinkópa betölthette küldetését. Komoly igény merült fel ennek folytatására. Ezért mertünk belevágni a II. Szinkópa szervezésébe. Kívánom, hogy az idei találkozó is minden résztvevő hasznát, épülését, szakmai gazdagodását szolgálja.”

A reggeli kezdés keretében, a vendéglátó énekkar, a budapesti Erkel Ferenc Vegyeskar, karnagya: *Cseri Zsófia* hangulatos bevezetőjében mutatta be a meghívott kórusokat: Viadana Kamarakórus Dunaújvárosból, karnagyuk: *Kurucz Gergely*. A Gyulai Erkel Ferenc Vegyeskar, karnagyuk: *Perlaki Attila*. A Vox Mirabilis Kamarakórus Székesfehérvárról, karnagyuk: *Zemlényi Katica*. Ugyancsak bemutatta a meghívott vendégeket és az előadókat, akikről személy szerint a részletesen kidolgozott műsor rövid életrajzi adatokkal szolgált. Változatosan, jól összeállított dia vetítés közölt részleteket az előző évi I. Szinkópa találkozóról, és gyerekek őszinte megszólalásai tették különösen kedvessé e bemutatást. Ezt követően a Dísztermet teljes egészében megtöltő közönség előtt, a megjelölt óránkénti változásban követték egymást a programok.

Az első előadó *Dr. Balázs Boglárka* fül-orr-gége orvos volt. „Telitalalat” volt ez az előadás mindnyájunk számára. Hiszen a jelenlévők legfőbb értéke az énekhangjuk. Ennek gondozása, ápolása fontos feladat. Az előadó, aki nemcsak orvos, hanem énekművész, és sok szál fűzi a zenéhez, az előadóművészethez, különösen meggyőző stílusban egyesítette a hangképző szervek egészségügyi kérdéseit a művészi előadók érzelmi értelmi és akarati megnyilvánulásaival.

A nagy sikert aratott előadást, egy kis kávészünettel megszakítva, *Cseri Zsófia* nagyon változatosan, sok mozgással lazító beéneklése követte. Majd összkari próbát tartott Orbán György: *Daemon irrepit callidus* c. műve alapján, jól kiegészítő szövegmagyarázattal ismertetve e különös jellegű művet.

Párkai István önvallomása címmel, a Karvezetők doanje, a Zeneakadémia avatott ismerője varázsolta el szavaival a hallgatóságot. 10 éves korában kezdte meg tanulmányait zongora szakon a Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskolán. A háború után folytatta tanulmányait, 1950-től a karmesterképző szakon is, és 1953-tól a főiskola oktatója lett a karvezetés tanszakon. Valamennyi grádust megjárva, 1981 és 1994 között a Középiszkolai énektanár és karvezető szak tanszékvezető egyetemi tanára volt. Nyugdíjba vonulása óta professzor emeritusként tevékenykedik az Alkotóművészeti és zeneelméleti ismeretek tanszéke Karmester és karvezetés szakcsoportja keretén belül. 1963-ban megalapította a Liszt Ferenc Kamarakórust. Itthon generációk nőttek fel keze alatt, számos karvezető tanítványa működik országszerte. Külföldön szereplései során ismerték meg, előadásai és neves zsűrizései méltó elismerést szereztek számára. Hosszú tanári és karnagyi működésének visszaemlékezései, nagy tanár-egyeniségek felelevenítése, eredeti humorával ízesítve, nemcsak szórakoztató, hanem tanulságos volt a nagyszámú kóruskudvelő- és intenzíven közreműködő közönség számára.

A közös ebéd egyúttal jó alkalom volt a kötetlen beszélgetésre, a felvetett gondolatok tovább fűzésére. Majd ismét összegyűlve a Díszteremben remek mozgással egybekötött foglalkozás kötötte le a figyelmet.

„Érezd jól magad az éneklésben” alap gondolatával *Tóth Árpád* – ifjú karnagy, zenetanár, kóruszeneszerző – tartotta a sokszínű foglalkozást. Felsorolni is sok lenne hány kórust vezet itthon és határon túl. De mindenképp említésre méltó, hogy 2005-ben az első Magyar Karvezetőverseny győztese és közönség-díjasa lett. 2007-ben a Budapesti Nemzetközi Karvezetőverseny különdíjasa, Lantos Rezső-díjas karnagy. A kóruséneklés elhivatott kedvelője. Kirobbanó energiája átragadt a résztvevőkre, örömmel fogadták az önálló kreatív dallamképzésre inspiráló lehetőségeinek jelzéseit.

Az ezt követő *Kerekasztal beszélgetés* résztvevői: *Dr. Balázs Boglárka, Hartyányi Judit, Párkai István, Tóth Árpád* karnagyok és *Barabás Árpád* zeneszerző. Beszélgető társuk *Cseri Zsófia*.

A céltudatos kérdések felvetése sok érdekes konkrét megfogalmazást eredményezett a szakmai területről. A gégeész szakorvos délelőtti előadásához kapcsolódva, az énekesek számára oly fontos további hasznos tanácsait adta, a hangszalagok használatának, kímélésének kérdéseiről. *Hartyányi Judit* több évtizedes amerikai és más külföldi tanítási tapasztalatairól szólt be, miként alakultak a nagy koncert összeállítások, a nyelvi nehézségek ellenére a zene nyelvének nagy összetartó erejéről szólhatott. A zeneszerző részére feltett kérdések egyike: hogyan keletkezik egy mű? Erre számos variációs válasz adatott. Valamint a szöveg meghatározó szerepe mellett, napjaink számítógépes világában, annak használatának nem elsődleges, de napjainkban szükséges szerepéről.

A délutáni program mozgalmas befejezése volt a „Karnagyváltó”. Ez évben *Weöres Sándor* születésének 100 éves évfordulójára emlékezve, Kodály Zoltán „Öregek” című kórusműve került előadásra. A költő ifjúkori műve ihlette Kodályt egyik legmeghatóbb kórusművének komponálására. A zene és irodalom legihletettebb találkozásának lehetünk elmélyült csodálói mindenkor e mű előadása, vagy hallgatása során.

Mintaszerű, sok variációval gazdagított „beéneklést” vezetett *Pad Zoltán*. Ezt követően minden énekkar elfoglalta a maga termét, hogy felkészüljön a karnagyok fogadására. *Cseri Zsófia, Hartyányi Judit, Pad Zoltán* és *Párkai István* vonult teremről teremre, hogy a kórusmű egy-egy részét kidolgozza. Az egyes kórusok bizonyították a zenei empátia érzékenységét, sokoldalúságát amellyel igazodtak a karnagyok elképzeléséhez, hogy végül megszólalhasson a mű teljes szépségében.

Ezután, a vacsorát követően már az esti hangversenyre való felkészülés foglalta el a kórustagokat és karnagyaikat.

Köszönet illeti a szervező *Cseri Zsófiát* és kórusának sok, sok segítőt, akik ilyen gondos és ötletes előkészítéssel váltották valóra e nagyon tanulságos és hasznos „Vegyeskari továbbképzést.” Az ezévi jelenlévőkkel együtt bízunk a következő évi folytatásban, hogy a III. Szinkópa találkozó azonos színvonallal folytassa ezt a remek találkozót.

Márkusné Natter-Nád Klára

A Találkozó zárókoncertje

A kórustalálkozó énekléssel és élénk baráti beszélgetésekkel teli napjának befejezéseként négy kórus hangversenyét hallgathatta meg az egésznapos programot érdeklődéssel követő, és a záró eseményre érkező közönség. Három meghívott kórus és a házigazda együttes ízletes, színes műsora nyújtott nemes szórakozást.

A **dunaújvárosi Viadana Kamarakórus** – megszólalása előtt – egy filmmel mutatkozott be, amely a 15 éve alakult kórus múltjának emlékezetes momentumait idézte fel. A fiatal énekesek és vezetőjük **Kurucz Gergely** a középiskolás diáknapi és a helikoni sikerek után maradt együtt és folytatta a közös munkát. A 20 fiatal, lelkes énekes muzsikálása többféle erényt mutatott meg. Orbán György: Ave maris stella című művét értőn, meggyőző tudással tolmácsolták. Ezt követte Janequin: Lalouette című madrigálja, amely hasonlóan csivitelő mint az ismertebb, madárhangokat utánzó „Madarak éneke”. Műsoruk harmadik darabja Karai József kompozíciója – a hálás zárószám –, az Estéli nótázás volt. Zongorán kísért: *Baráth Bálint*. A három, stílusában, mondanivalójában és karakterében egyaránt különböző mű előadása a kórus és karnagy tudását, stílusismeretét tükrözte.

A **Gyulai Erkel Ferenc Vegyeskar** már több alkalommal szerepelt együtt a vendéglátók kórusával. A 30 énekest 2003 óta vezeti-tanítja-neveli **Perlaki Attila**. A műsorukban elsőnek felcsendülő Gastoldi: Amor vittorioso című népszerű madrigál vidáman, fényesen szólalt meg. Ezt követte két, mély gondolati tartalmú kompozíció, Joseph Haydn: Aus dem Danklied zu Gott kezdetű imája és Kocsár Miklós – a 80 születésnapjához közeledő, nagyhatású zeneszerző – Exurge cor meum című műve. A kórus gondozott hangzása szép perceket ajándékozott hallgatóságának, de az átélt előadás mellett további aprólékos munkát igényel különösen a Haydn mű, amelyben a hosszú dallamívek hullámozása, azoknak sima vezetése, a magas szoprán hangok „puhítása” finomítást igényel. Befejezésül Erkel Ferenc: Brankovics György című operájának I. felvonásából a Kolo kelt életre lendületesen, nagyszerű ritmikai tartással. Zongorán kísért: *Nátor Éva*.

A **Vox Mirabilis Kamarakórus** Székesfehérvárról érkezett. 18 énekes **Zemlényi Katica** vezényletével egyházi műveket énekelt. Bár évtizedekkel ezelőtt templomi szolgálat hívta életre az együttest, ma már világi karieradalmi alkotásokkal is gazdagodik repertoárjuk, és egyre többször szerepelnek sikeresen kórusversenyeken, fesztiválokon. Rachmaninov népszerű Bogorodice Devo, Gounod: Ave verum corpus, Deer River – spirituálé és Kocsár Miklós Beatus vir (112. zsoltár) kompozíciók alkották műsorukat. Egységes, szép hangzással, kicsit visszafogottan tolmácsolták a műveket, amelyek – bár alaptempójában mindegyik lassú – a dinamikai skála szélesebb tartományának bejárását igényelik.

A hangversenyt a házigazda **Erkel Ferenc Vegyeskar** szereplése zárta. **Cseri Zsófia** karnagy, a Kórustalálkozó kitalálója és énekesével a legapróbb részletekig figyelmes, gondos megvalósítója ritkaságokkal állt közönség elé. Barabás Árpád, két Kányádi Sándor verseire komponált madrigálja: Madármarasztaló, Hófolto még a határ, bemutatóként hangzott el érett, kifejező – a költő képeit érzékenyen megfestő – előadásban. A következő, Tóth Péter torokszorítóan drámai műve a „Miatyánk” volt. A zeneszerző Babits Mihály 1914-ben született versének és a latin nyelvű imádságnak két rétegét komponálta egységbe. Befejezésül Eric Whitacre: With a Lily in Your Hand című műve fölényes zenei és technikai tudással, virtuóz előadásban szólalt meg.

Szellemes ráadásként hallhattuk Terbisz Margitnak „A gonosz, piros fejű szinkópáról” szóló meséje alapján született pályaművek ősbemutatóját. Tóth Péter és Barabás Árpád kórusműveinek derűje bocsátotta útjára az élvezetes nap résztvevőit.

Köszönet a sokrétű, szakmai és zenekedvelő közönségnek egyaránt örömet és élményt adó napért!

Hartyányi Judit

Vajda Cecília emlékezete

Magyar Kodály Társaság 2013. április 22-én tartott elnökségi ülésén emlékeztünk a 90 évvel ezelőtt, 1923. március 18-án született Vajda Cecíliára.

Az idősebb korosztály még jól emlékezhethet a Zeneakadémián Vásárhelyi Zoltán mellett vezénylési gyakorlatot tanító, mindig mosolygó, de határozott tanáregyéniségre. A tanítás mellett a Magyar Rádió Énekkarának karnagya és művészeti vezetője volt. Tevékenységét számos rádiófelvétel hanganyaga őrzi.

Megemlékezésünk idején a Bartók Rádió éppen közvetítette utolsó fellépésének, 1991.február 10-én készült felvételét a Zeneakadémia hangversenyterméből, amelyen mint vendégkarnagy a Magyar Állami Énekkar többek között Kodály: Zrínyi Szózatát is megszólaltatta Sólyom-Nagy Sándor szólójával.

Vajda Cecília egy életre kapcsolódott Kodály eszméihez, híven szolgálva azokat. Ezt tette mind Kodály műveinek, mind pedagógiájának megismertetésével. Kodály ajánlásával utazott Londonba, majd Yehudi Menuhin meghívására az ő iskolájában kezdett tanítani. Életét ettől kezdve Angliában élte.

Megalapította az Angol Kodály Társaságot, vezényelte a BBC rádió kórusát, műsorára tűzve Bartók és Kodály műveit. „The Kodály Way to

Music” (Kodályi út a zenéhez) c. könyve a Boosey & Hawkes kiadásában jelent meg.

Fontosnak tartotta a tanárok állandó továbbképzését, számukra hosszabb-rövidebb tanfolyamokat szervezett, segítségül hívta magyar kollégákat is.

A magyar zenei kultúráért végzett munkásságáért és a magyar zenei nevelési módszer Angliában való meghonosításáért köztársasági elnöki kitüntetést vehetett át, majd 2009-ben művészi és pedagógiai életművéért Bartók-Pásztory-díjat kapott.

Egészsége megrendülését követően, a munkáját mindvégig támogató és segítő, *Mary Skone-Roberts* állt mellette. 2009. november 27-én hunyta le szemét a magyar kultúra egyik angliai követe.

Arany János sorai jutnak eszembe:

„Előttem a küzdés, előttem a pálya,
Az erőtlen csügged, az erős megállja.”

Vajda Cecília erős volt. Küzdelmes, sokoldalú, számos sikert aratott életével vívta meg harcát a magyar értékek képviselőjeként. Kicsi lakása szobájának falán naponta friss virág díszítette a két tisztelt Mester, Bartók és Kodály képeit.

Búcsúztatására Anglia számos részéről érkeztek tisztelői Londonba. Hagyatékát *Mary Skone-Roberts* gyűjtötte össze, adja át a szülőhazának. Köszönet érte.

A sok évtizedes munka elhintett magjai kikeltek és virágzásnak indultak a szigetországban

Vajda Cecília emlékét őrizzük, büszkén gondolunk a lehullott magyar csillagra, amelynek fénye reményeink szerint Angliában is tovább világít.

Somorjai Paula

Jótekonysági koncert Angliában A Nemzetközi Forrai Katalin-díj átadás javára

Mintegy 40 főnyi hallgatóság gyűlt egybe 2013 március első szombatján *Judy és Mike Hildesley*, *Richmond* közeli otthonának koncerttermében, hogy részt vegyenek egy különleges zongora esten.

A koncert szölistája a nemzetközileg ismert előadóművész *Gilbert De Greeve* – az Antwerpeni Királyi Konzervatórium professzor emeritusza, a Nemzetközi Kodály Társaság nemrégiben leköszönő elnöke – volt. *De Greeve* úr fáradhatatlan munkássága évek óta ismert és elismert, melyet a világ több pontján működő Kodály-társaságok tevékenységének összehangolása terén fejt ki. Kiváló muzsikus és egyben fáradhatatlan

nagykövet is abban a kitaró munkában, melynek célja Kodály Zoltán felbecsülhetetlen értékű zenei örökségének életben tartása. Hihetetlen energiájának újabb példája volt ez a rangos esemény is.

A *Hildesley* család nem első alkalommal nyitotta meg házuk kapuját ilyen hasonló céllal létrejövő zenei esemény számára, mely egyben igen nemes ügyet támogatott. A koncert hallgatóságának összetétele színes képet mutatott: barátok, zenekedvelő szomszédok, a BKA tagok, a társulást támogatók – néhányuk a koncert kedvéért akár messziről érkezvén – lelkes közönséget alkottak.

A koncert fő szervezője *Mary Place* volt, a közel múltban alapított *Nemzetközi Forrai Katalin Díj* adományozására alakult bizottság vezetője.

A díjat azzal a céllal hozta létre a nemzetközi, pedagógusokból álló bizottság, hogy tisztelettel adózzanak az immár 8 éve elhunyt *Forrai Katalin* emlékének és egyben emléket állítsanak sokoldalú zenepedagógiai tevékenységének, melyet a kisgyermekkor zenei nevelés ügyéért fejtett ki. Színes, világszerte elismert szakmai munkásságának hosszú évtizedei nyomán felmérhetetlen jelentőségű szellemi örökséget hagyott ránk.

A díjat – melynek alapítását 2012-ben a Nemzetközi Kodály Társaság is örömmel nyugtázta – azon pedagógus nyerheti el, aki legalább 10 éves, mások számára – zeneileg és emberileg egyaránt – hasznos pedagógiai munkát mondhat magáénak és környezetében olyan maradandó zenei tevékenységet fejt-fejtett ki, mely a Forrai Katalin által megkezdett út méltó folytatásának mondható.

A március 2-án, Barnesban megtartott koncerten a család képviselőiben jelen volt Forrai Katalin lánya is, férjével együtt. A jótékonyági céllal megvalósuló hangverseny szervezésének gondolata azzal a reménnyel is társult, hogy az adakozó kedvű hallgatóság a díjat anyagi hozzájárulással is támogathatja.

A koncert remek volt és sikeres! **Gilbert De Greeve**, Claude Debussy 24 Prelude -jét adta elő. A zongorára írt Prelude-sorozat fontos állomása volt a komponista életművének. Darabjai számos forrás által megihletett karakterdarabok, úgymint a természet szépségei, ősi civilizációk varázsa, vagy épp' tündérek elképzelt mesevilága, a különböző országok hangulata. Bár a zenemű mintegy 100 évvel ezelőtt született, Debussy egyedi – még napjainkban is modernnek ható, hangokkal megfestett – eredeti nyelvezete elbűvölte a hallgatóságot. Az előadó ezekkel a bevezető szavakkal kommentálta a művet:

„A sorozat minden egyes darabja sajátos kreativitással elképzelt önálló egységet alkot.” Az est lenyűgöző zenei utazást jelentett a hallgatóság számára, melyet egy – az előadó kivételes esztétikai igényességével összeállított – művészi, reprint illusztrációkkal szerkesztett programfüzet is kiegészített. Ezt valamennyi jelenlévő kézben tarthatta. A művész pedig minden prelude előtt rövid szünetet tartott, hogy a közönség tagjai ráhangolódhassanak a programfüzetben is követhető, várhatóan új hangulati elemek zenei közlésére.

Köszönet az előadóművésznek az inspiráló Debussy est maradandó zenei élményéért, valamint a szervezőknek és vendéglátóknak is azért, hogy a nemes esemény létrejöhetett. A jótékonyági rendezvény során összegyűlt összeg a Nemzetközi Forrai Katalin Díj két évente történő odaítélését, átadását hivatott segíteni és támogatni.

Az eseményről Celia Waterhouse számolt be a British Kodály Academy tagsága számára, a társulás rendszeresen megjelenő hírmondójában. Ennek a cikknek magyar nyelvre fordítását, és rövidített összefoglalását készítette:

M. Dietrich Helga

KÖNYVISMERTETÉS

Tari Lujza:

Bartók Béla hangszeres magyar népzene gyűjtése

Tari Lujza *Bartók Béla hangszeres magyar népzene gyűjtése* című kötete tisztelgés a magyar és nemzetközi népzene tudomány kiemelkedő egyénisége előtt, születésének 130. évfordulója alkalmából. Olyan hiányt pótol e könyv, melynek régóta napvilágot kellett volna látnia, mert „... a más népek körében végzett gyűjtések ténye és azok anyaga is ismertebb, hiszen azokból ő maga adott ki (román) illetve készített elő kiadásra dallamgyűjteményeket (szlovák), vagy számolt be gyűjtőútjairól írásban (arab, török)”. (Idézet a könyvből.) Sajnos ez a magyar hangszeres anyagról nem mondható el. Igaz, a szerző 1978-tól kezd-

ve a *Szignálhangszereink és dallamaik* című tanulmányától egészen a pár éve megjelent *Bartók, Lajtha, Kodály és a szentesi tekerősök* című dolgozatáig számos magyar és idegen nyelvű írásával enyhítette valamelyest e hiányt, a teljes hangszeres gyűjtés önálló kötetben való kiadása azonban mégiscsak mindmáig hiányzott a szakirodalomból. Rádióműsorokban tartott előadásaival a nagyközönség tájékoztatásáról is gondoskodott (ilyenek: *Bartók Béla hangszeres magyar népzene gyűjtése*. A Magyar Népdal Hete, 1995. november, valamint *Szemelvények Bartók Béla székelyföldi hangszeres népzene gyűjtéséből*. Népzene kutatók műhelyében, 1996. május). Ugyanakkor a Bartók magyar vonatkozású népzene-tudományi munkásságával kapcsolatban napvilágot látott kötetek ismertetéséből is jócskán kivette részét, különböző magyar és idegen nyelvű recenziókat megjelentetve itthon és külföldön egyaránt (ezek közül talán a legfontosabb a *Magyar Népdalok Egyetemes Gyűjtemény*. I. recenziója, mely a németországi Jahrbuch für Volksliedforschung számára íródott 1995-ben).

Könyvünk Bartóknak egy számszerűleg kis, ám egyáltalán nem jelentéktelen gyűjtését tartalmazza, mely: „összességében a hangszeres magyar népzene tára sokszínű és nélkülözhetetlen alapanyaga. E gyűjtemény több szempontból is nagy értéket képvisel. Egyaránt fontos a feltérképezett területek, a megtalált dallamtípusok és a felvételeken rögzített előadásmód szempontjából. Bartók felvételei és lejegyzései számos esetben elsőként adnak hiteles képet egy-egy földrajzi terület illetve az adott hangszer

sajátos dallamkészletéről és speciális hangszeres zenei előadói stílusáról.” (Idézet a könyvből.)

Bartók hangszerkutatói szemléletének leírásából – amelyen keresztül egyben a 20. század első felének hazai néprajzi látásmódjáról és szélesebb társadalmi viszonyairól is értesülünk – pontos képet kapunk a népi hangszerekkel kapcsolatban kialakított álláspontjáról: „Eredetileg Magyarországon a falu zenésze mindig paraszt volt; hangszere vidékek szerint, a duda, nyenyere, vagy a furulya volt. ... De úgy látszik, lassanként ez a jövedelmező falusi ze-

nész mesterség a cigányok kezébe került, nemcsak a magyaroknál, hanem a szlovákoknál és a románoknál is.” Továbbá: „csak népies hangszereken előadott, parasztkézektől származó zene érdekel bennünket.”, illetve „Népies hangszereknek vesszük általában véve azokat, melyeket falun maguk a parasztok készítenek, anélkül, hogy valamilyen mesterséges gyári hangszert utánoznának”. Vagy: „Furulya most már csak elvétve akad magyar faluban. (Erdélyben valószínűleg több, mint nálunk.)” Bartók fenti megállapításaihoz a szerző még hozzáfűzi: „A dallamok egy része már a maga korában is ritkaságnak számított, mert a gyűjtő annak a régi hangszeres gyakorlatot képviselő hangszer-repertoárnak összegyűjtésére törekedett (duda, furulya, kanásztülök, tekerő stb.), melynek pusztulását már gyűjtőútjai kezdetén tapasztalta.” (Idézet a könyvből.)

A Bartók által létrehozott és 1940-ig alakított dallamgyűjtemény, az ún. Bartók-rend végén található Hangszeres függelék bemutatása után Bartók gyűjtései, külön fejezetekbe tömörítve, időrendi sorrendben követik egymást. A fejezetek címei és alcímei megadják a gyűjtés nagyobb földrajzi területét (Alföld I., II., Dunántúl, Székelyföld I., II., Felső-magyarország), helyenként a kisebb tájegységet (Csallóköz, Palócföld, Nyárad-mente), továbbá a falut és a megyét, valamint a gyűjtés időpontját. Minden útról külön leírást kapunk. Ezek szemelvényeket tartalmaznak a gyűjtő levelezéseiből, (ön)életrajzából, mások visszaemlékezéseiből, élményekről és benyomásokról, valamint Bartóknak a gyűjtés körülményeivel, a gyűjtött anyaggal vagy általában a tájegységgel kapcsolatos írásaiból, melyek által szinte mi magunk is részvevőivé válunk az eseményeknek. Az alföldi Köröstárkányon gyűjtött anyag kapcsán például ezt írja Bartók: „Hogy valóban kölcsönhatásnak mondható jelenséget itt nem észlelhetünk, az főleg a bihari területet illetően nagyon figyelemreméltó. A nyelvhatár itt a népzene nék is a lehető legélesebb határvonala. Sőt olyan magyar szigetek is, mint a Belényes melletti Köröstárkány, zenéjükben éppúgy, mint viseletükben, teljesen elkülönülnek a körülöttük élő románságtól.” Megtudjuk továbbá a gyűjtőútról származó dallamok, ezen belül a hangszeres darabok pontos számát is. Rengeteg korabeli és későbbi

dokumentumot áttanulmányozva a szerző sokszor valóságos nyomozómunkát végez, hogy kiderítse egy-egy kérdéses gyűjtési helyszín vagy adatközlő kilétét, sőt, egy kiemelkedő előadó hangszerének életét is nyomon követi a későbbi Pátria Lemezek gyűjtéseinek jegyzőkönyvei, illetve a gyűjtések alkalmával készült fényképek alapján. Sokszor a gyűjtéshez nem közvetlenül kapcsolódó, de a korabeli viszonyok, az adott kulturális helyzet megértését és átélését elősegítő adatokkal szolgál. Ilyen például a palócföldi, ipolysági gyűjtés bevezetőjében egy néprajzi kiállításokról szóló beszámoló. Ezeken többek között hangszereket is kiállítottak, illetve beszereztek a Néprajzi Múzeum számára. Vagy ilyen a kanásztülök- és dudaverseny körülményeinek bemutatása, mely még a nyertesek neveit is tartalmazza.

A dallamokhoz részletes leírás társul. Ebből megtudjuk, hogy a közölt kottaváltozat melyik támlapról való, kinek a kézírása, Bartók és mások (Olsvai, Kerényi, Kodály) milyen bejegyzéseket írtak a támlap(ok)ra. Továbbá, hogy a kötetben belül hol található dallamvariánsok, hogy melyik lejegyzett változat jelent meg és milyen kiadványban, valamint a különbségeket a támlap és a megjelent kotta között. A leírás tartalmazza Bartók egyéb feljegyzéseit is (pl. táncszókat). A szerző információkat közöl a Bartók által ugyanott vagy máshol gyűjtött, lejegyzett és esetleg közölt vokális, illetve más hangszeres variánsokról, a támlap(ok)on nem szereplő szövegváltozatokról. És nem utolsósorban arról is beszámol, hogy Bartók vagy más zeneszerzők milyen műveikben használták, dolgozták fel az illető hangszeres darabot.

Dicséretreméltó, hogy a szerző nem riad vissza a hibák kijavításától sem. A fonográffelvételek alapján adatokat, dátumokat korrigál, a bemondások, főként pedig a hangszeres játékmód alapján valószínűsíti a névtelen előadókat. Ugyancsak a felvételek alapján összerakja a jóval Bartók halála után utólagosan beszámolt – nem egyszer egymástól távolra

Ág Tibor: *Zendülj torok frissen nótára* című dalgyűjteményéről

került – Bartók-rendi kottákat. Esetenként a lejegyzésben található tévedésekre is felhívja a figyelmet, azokat kijavítva közli. Erre jó példa egy következetesen helytelenül megjelentetett dallam, melyet az eredeti felvétel, valamint Bartók szerzeménye alapján javít ki.

A Bartók által gyűjtött 122 dallamot más kutatók gyűjtéseiből származó hangszeres darabok egészítik ki, szám szerint 150-re. Ezek úgy kapcsolódnak nagy elődünk nevéhez, hogy egyrészt maga Bartók válogatta be saját dallamrendjébe, másrészt ő jegyezte le vagy javította ki a lejegyzést.

A kötet végén egy csaknem 180 címből álló irodalom található (ezek közül 26 Bartók tollából származik), melyet mutatók követnek: dalszöveg- és névmutató, a hangszerek és zenei műfajok mutatója, valamint helynév- és tájegység-mutató. A könyvet a tartalomhoz közvetlenül, illetve közvetett módon kapcsolódó fotók, valamint faksimilék színesítik.

E könyv színvonalát a szerző széleskörű, elismert tudományos tevékenysége is szavatolja. A Magyarországon és Szlovákiában napvilágot látott önálló kötetek, illetve az itthon és külföldön neves szaklapokban, folyóiratokban, gyűjteményes kötetekben megjelent tanulmányok, dolgozatok, recenziók, továbbá hangzóanyagként kiadott CD-k vagy megtartott előadások mind erről tanúskodnak. (Többek között itthon az *Ethnographia*, a *Magyar Zene*, a *Néprajzi Látóhatár*, a *Hungarian Heritage*, a *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, a *Zenetudományi dolgozatok*, külföldön pedig a stockholmi *Studia instrumentorum musicae popularis VI.*, a bécsi *Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes*, a Wien–Budapest–Madrid–Perpignan-ban megjelenő *Signs, Music, Society III. ISSS – European Journal for Semiotic Studies*, a berlini *Music Archiving in the World. Papers Presented at the Conference on the Occasion of the 100th Anniversary of the Berlin Phonogramm-Archive* és nem utolsósorban a brassói *Bulletin of the Transilvania University of Braşov V.*, illetve a *Musicometria I.*, nemzetközi hírnévnek örvendő kiadványokkal működött és működik közre. Ez utóbbiban tagja a tudományos tanácsnak is.) Tari Lujza Kodály hangszeres gyűjtéseit bemutató, 2001-ben megjelent kötete mellé kerülhet immár ez a könyv is. A kettő jól kiegészíti egymást, s egyben a szerzőnek e két óriás személyiség iránti tiszteletét is kifejezi.

Azonban nem csak a szakembereknek ajánlom e könyvet. Izgalmas olvasmány lehet mindazok számára, akik Bartók Béla tudományos szemléletmódjára, ennek időbeni változásaira, a magyar népi hangszerekről, illetve az ezeken játszott népdalokról alkotott véleményére, álláspontjára kíváncsiak, akik gyűjtőútjainak körülményeit fürkészik vagy akár a gyűjtésekhez kapcsolódó korabeli események iránt érdeklődnek. E kötetnek tehát méltó helye van a könyvtárak, a szakemberek, az aktív népzenei előadók, és nem utolsósorban a népzene kedvelő magánszemélyek könyvespolcain egyaránt.

dr. Szalay Zoltán

Ág Tibor új kötetének címe egy János/István-napi köszöntőre utal, alcíme pedig (*Egy esztendőnek kezdése a másikkal végzése*) elárulja, hogy a dalok egymásutánját az esztendő szabja meg, tehát jeles-napi szokásdalgyűjteményről van szó.

A kötet végighalad azokon az ünnepi alkalmakon, melyekhez valamilyen dallal kísért szokás, játék tartozik a magyar néphagyományban. Az újévvel kezdődik és a karácsony utáni István/János nappal zárul. Nemcsak egyházi ünnepek szerepelnek benne, hanem a Balázs- és Gergelyjárás, májusfa állítás, aratás, szüret, disznóöléshez kapcsolódó szokások is. Egy-egy ünnephez a szokásoknak akár négy-öt változata is társul a magyar nyelvterület különböző pontjairól.

A *Zendülj torok frissen nótára* anyaga ugyanis nemcsak az északi területre korlátozódik.

A szerző nagyjából saját gazdag gyűjteményéből válogat, de felhasználja az ismert szokásdal-publikációkat is, mint a *Magyar Népzene Tára Jeles napok* c. kötetét, Kálmány Lajos *Szeged népe*, Tátrai Zsuzsanna–Karácsony Molnár Erika: *Jeles napok, ünnepi szokások* c. kötetét. Célja elsősorban nem tudományos forrásközlés, hanem egy olyan gyűjtemény létrehozása, amely a pedagógusi gyakorlatban is hasznosítható. Ennek megfelelően alakítja a dalok közlésmódját: a dalokat könnyen énekelhető magasságba transzponálja, a népi szövegek fonetikus írásmódját köznyelvi formára egyszerűsíti.

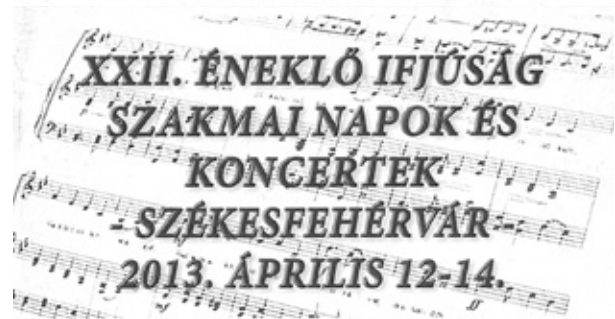
A kötet tehát az év jeles napjai szerint halad húsz fejezetben. A dalok és szövegek közlése előtt adja a szokás általános leírását és jellemzését, az előadásra, mozgásformákra vonatkozó utasításokat. Minthogy a résztvevők fiatalok, manapság már inkább gyermekek, a gyűjtemény kiválóan alkalmas iskolai használatra, a szokások újra tanítására, felelevenítésére. A szerző fontos szempontnak tekinti egy-egy szokás komplex voltát: egyesíti az éneklést, deklamációt, mozgást és táncot. Alkalmas eszköz az iskoláskorú gyerekek, gyermekcsoportok sokirányú nevelésére, fejlesztésére.

Ág Tibor – korábbi könyveihez hasonlóan – ezt a kötetet is gondosan, nagy körültekintéssel és alapos válogató munkával készítette el. Tükröződik benne egy élet gyűjtőtapasztalata, kórusvezetői gyakorlata, az ifjúság ismerete és szeretete.

Hiánypótló gyűjtemény, pedagógusok, művészeti csoportok vezetői számára kitűnően használható.

dr. Domokos Mária

ÉNEKLŐ IFJÚSÁG 2013

A Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége
– KÓTA –

A Kodály Zoltán Ének-zenei Általános Iskola,
Gimnázium és AMI

és a „A zenei nevelésért” Alapítvány rendezésében

Ág Tibor: *Zendülj torok frissen nótára* című dalgyűjteményéről

Ág Tibor új kötetének címe egy János/István-napi köszöntőre utal, alcíme pedig (*Egy esztendőnek kezdése a másiknak végzése*) elárulja, hogy a dalok egymásutánját az esztendő szabja meg, tehát jeles-napi szokásdalgyűjteményről van szó.

A kötet végighalad azokon az ünnepi alkalmakon, melyekhez valamilyen dallal kísért szokás, játék tartozik a magyar néphagyományban. Az újévvel kezdődik és a karácsony utáni István/János nappal zárul. Nemcsak egyházi ünnepek szerepelnek benne, hanem a Balázs- és Gergelyjárás, májusfa állítás, aratás, szüret, disznóöléshez kapcsolódó szokások is. Egy-egy ünnephez a szokásoknak akár négy-öt változata is társul a magyar nyelvterület különböző pontjairól.

A *Zendülj torok frissen nótára* anyaga ugyanis nemcsak az északi területre korlátozódik.

A szerző nagyrészt saját gazdag gyűjteményéből válogat, de felhasználja az ismert szokásdal-publikációkat is, mint *A Magyar Népzene Tára Jeles napok* c. kötetét, Kálmány Lajos *Szeged népe*, Tátrai Zsuzsanna-Karácsony Molnár Erika: *Jeles napok, ünnepi szokások* c. kötetét. Célja elsősorban nem tudományos forrásközlés, hanem egy olyan gyűjtemény létrehozása, amely a pedagógusi gyakorlatban is hasznosítható. Ennek megfelelően alakítja a dalok közlésmódját: a dalokat könnyen énekelhető magasságba transzponálja, a népi szövegek fonetikus írásmódját köznyelvi formára egyszerűsíti.

A kötet tehát az év jeles napjai szerint halad húsz fejezetben. A dalok és szövegek közlése előtt adja a szokás általános leírását és jellemzését, az előadásra, mozgásformákra vonatkozó utasításokat. Mínt hogy a résztvevők fiatalok, manapság már inkább gyermekek, a gyűjtemény kiválóan alkalmas iskolai használatra, a szokások újra tanítására, felelevenítésére. A szerző fontos szempontnak tekinti egy-egy szokás komplex voltát: egyesíti az éneklést, deklamációt, mozgást és táncot. Alkalmas eszköz az iskoláskorú gyerekek, gyermekcsoportok sokirányú nevelésére, fejlesztésére.

Ág Tibor – korábbi könyveihez hasonlóan – ezt a kötetet is gondosan, nagy körültekintéssel és alapos válogató munkával készítette el. Tükröződik benne egy élet gyűjtőtapasztalata, kórusvezetői gyakorlata, az ifjúság ismerete és szeretete.

Hiánypótló gyűjtemény, pedagógusok, művészeti csoportok vezetői számára kitűnően használható.

dr. Domokos Mária

Együttműködési megállapodás

A KÓTA, az Editio Musica Budapest zeneműkiadó és a Kontrapunkt zeneműkiadó megállapodást kötött a hazai kóruskottakiadással kapcsolatos fontos kérdésekben.

A megegyezés célja, hogy minél több új kórusmű jelenjen meg, ezek elérhető áron jussanak el a kórusokhoz, és a jogszerű kottahasználat általánosan elterjedté váljon.

Ennek érdekében a KÓTA rendezvényein kötelezővé teszi az eredeti kották használatát. Kezdeményezi új művek megjelentetését, valamint fórumokat, bemutatókat szervez, ahol a karnagyok megismerhetik az új kottákat és a szerzői jogi előírásokat.

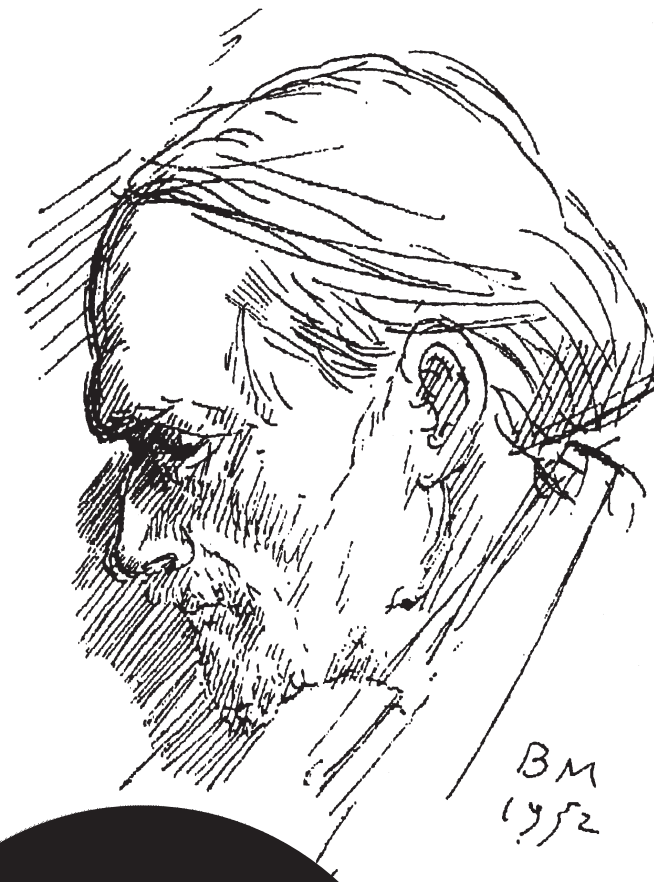
A kiadók a jövőben az új kottákból ingyenes bemutató példányokat juttatnak el a karnagyoknak. A kiadványok árát elfogadható szinten tartják, és jelentős kedvezményeket nyújtanak a magukat a jogtiszta kottahasználatra elkötelező kórusoknak.

A megállapodás további részleteit megtalálják a felek weboldalain, és a gyakorlati tudnivalókról hamarosan minden kórust értesítünk.

Magyar Kórusok, Zenekarok
és Népzenei Együttesek Szövetsége
www.kota.hu

Editio Musica Budapest
www.emb.hu

Kontrapunkt Zeneműkiadó
www.kontrapunktmusic.com

A MAGYAR
KODÁLY
TÁRSASÁG
HÍREI

2013/2